

The Näs gårdens gå Janneli!
Hälsningar Birgit Linderström

1.

Olof Torstensson
i Ålsta
år 1697

Erik Andersson
i Fåker
år 1701

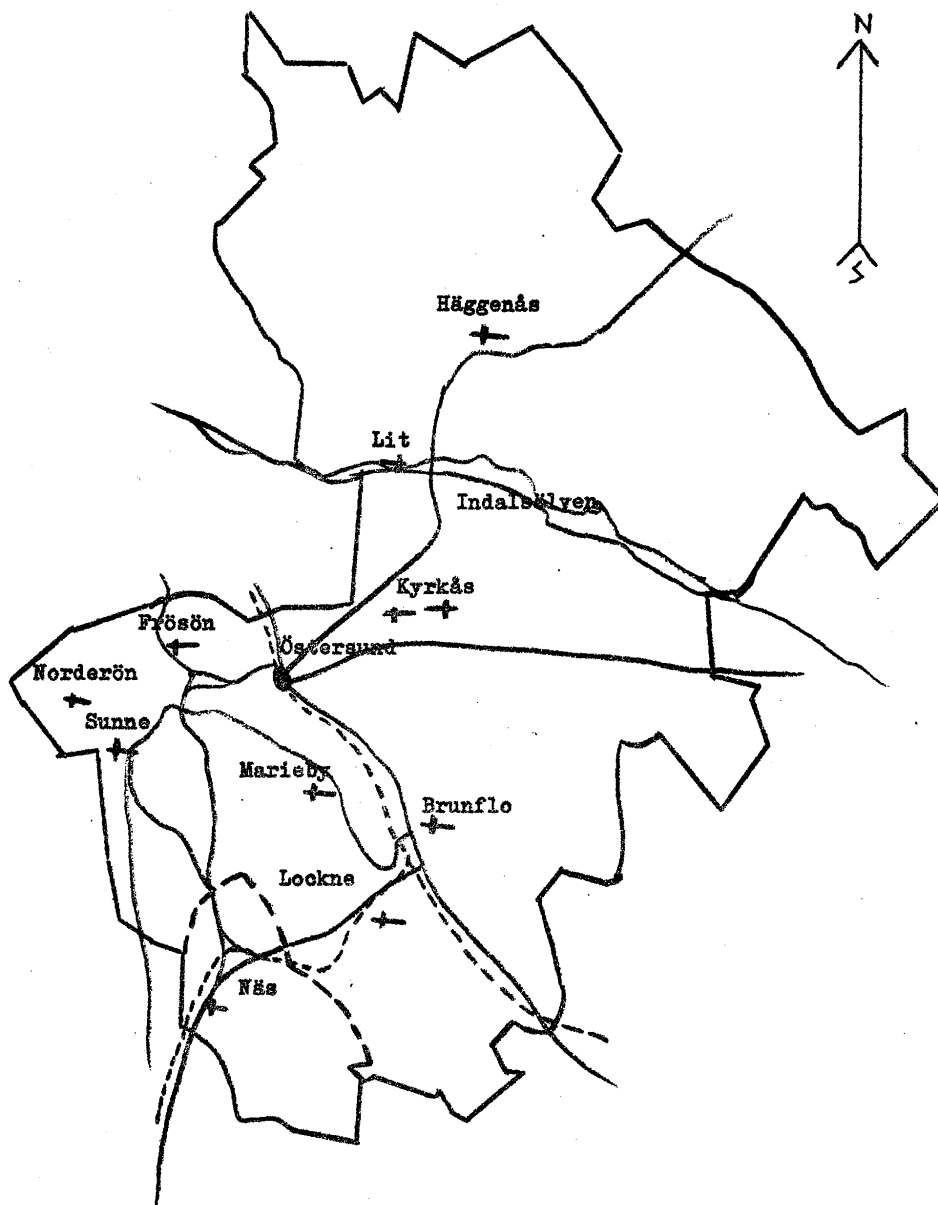
Christen Carlsson
i Fåker
år 1701

Carl Ersson
i Ålsta
år 1804

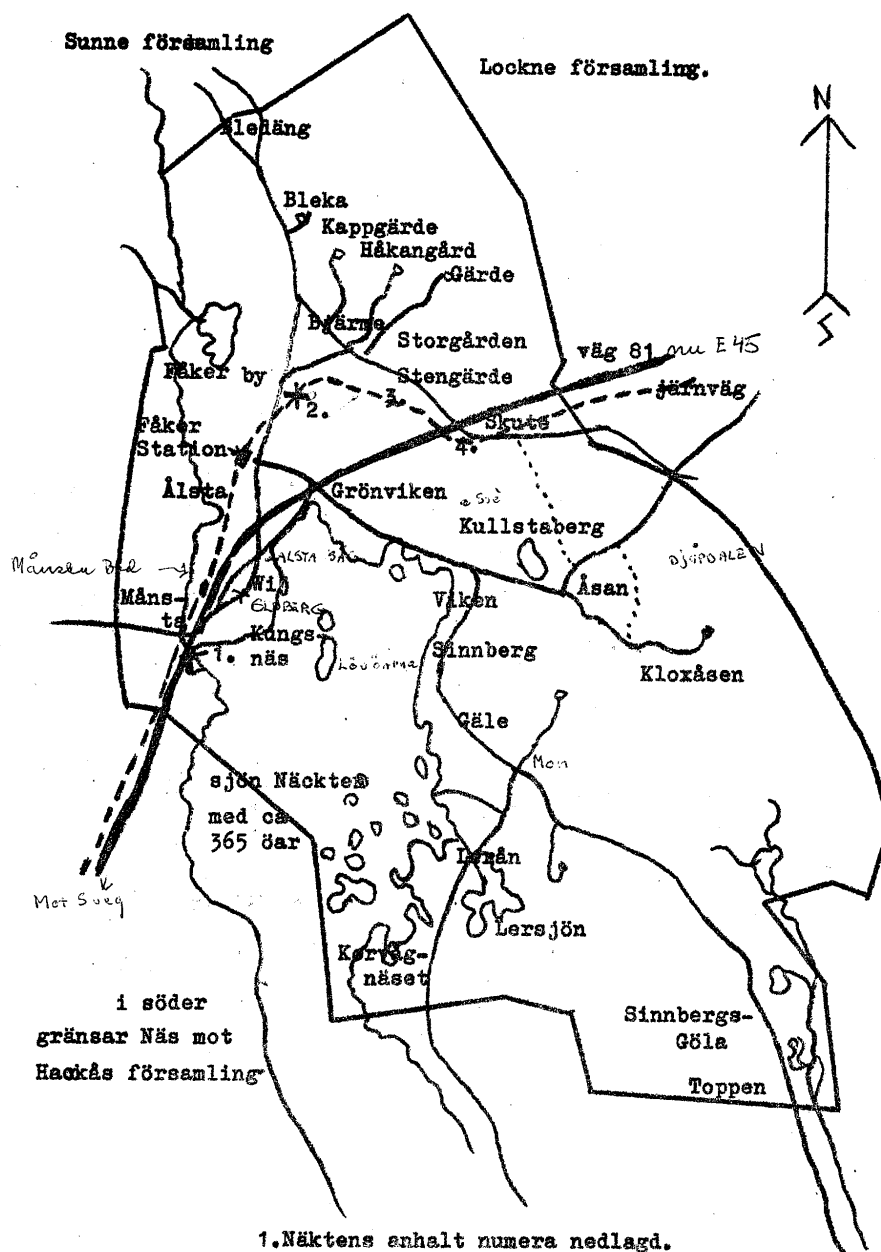
Christen Carlsson
i Ålsta
år 1828

Ålsta nr 3 i Näs socken och dess utmarker, som
gav tomtmark för delar av Fåker stationsområde.
En historisk tillbakablick under 400 år,
sammansatt av Birgit Linderström,
utgiven av Näs hembygdsförening,
maj 1986.

Östersunds kommun.

Näs församling i Östersunds kommun,
Jämtlands län.

1. Näktens anhalt numera nedlagd.
2. Av SJ planerad station som ej anlades.
3. Stengårde hållplats numera nedlagd
4. Skute anhalt, nerlagd.

Inledning.

Åren 1960 t o m 1969 utkom "Gammalt och Nytt" krönika för Näs församling, d v s Näs hembygdsförenings arbetsområde. I sista årgången fanns införd en artikel om "Fornlämningar i Näs socken" skriven av K-G Selinge, vilken ledde inventeringen av fornlämningar i Näs m fl socknar.

Ett par gånger därefter har hembygdsföreningen gjort utskick till alla hushåll av "Faktablad" om Näsbygden, hembygdsföreningen samt delar av torpoirkelns resultat. För övrigt är icke särskilt mycket skrivet och dokumenterat om Näs socken förutom Viktor Behms "Näs och Hackås socknar" utgiven 1913.

Efter sammanslagningen med Östersund 1971 är riskerna stora att Näs namnet kommer att falla i glömska. Utkanterna glöms ofta bort i en stor-kommun. Några av hembygdsföreningens medlemmar har därför under en del år närt planer på att få till stånd en fylligare skrift om Näsbygden och dess bebyggare under en längre tidsperiod. Allt fler människor i dagens föränderliga samhälle har börjat intressera sej för "sina rötter". I gamla domböcker, pergamentsbrev och enskilda personers gamla handlingar finns mycket intressant att läsa om bygden och dess folk. Krig, missväxt och olika myndighetspersoner gjorde vardagen arbetsfyllt för våra förfäder.

Denna utgåva kommer att behandla litet allmän historia om Näs samt Ålsta 3. Ålsta 3 var det hemman som lämnade tomtmark till den första bebyggelsen omkring Fåkers järnvägsstation. Utvidgningen av Fåker samhälle skedde sedan på Ålsta m fl byars utmarker öster om järnvägen och Fåker station. Tyvärr gjorde S J denna station till huvudstation, helt emot ortsbornas vilja, dessutom gavs den det missvisande namnet Fåker. Fåker by ligger bortom stationssamhället, mot norr, och blev icke tomtmark för samhället. På 1920- och 1930-talen användes benämningen Fåker station och Fåker samhälle helt rätt om det som därtill hörde och Näs när man talade om hela socknen. Namnet Fåker används i dag helt missvisande om hela Näsbygden. En så gammal bygd borde gå ett bättre öde till mötes. Namnet Wij i kyrkans omedelbara närhet anses härröra från ca 500-talet e Kr, andra byar kommer inte långt efter i ålder.

Mangårdsbyggnaden på Ålsta 3 (byggd före laga skiftet) finns sedan 1953 som "Näsgården" på Jantli i Östersund. Under sista året har huset genomgått en nydaning och besökaren ska kunna bilda sej en uppfattning om livet på en bondgård vid sekelskiftet.

Uppgifterna till denna skrift är hämtade i landsarkivet, museét, tingsrätten samt från kartor, foton, dagböcker, brev och muntliga berättelser av gamla Näsbor i bygden och i församlingen.

Litet historia om Näs.

Näs socken har med säkerhet fått sitt namn av den stora udde, som skjuter ut i sjön Näckten mellan Månstaviken och Grönviken. Det äldsta skriftliga vittnesbördet om bebyggelsen i dessa trakter daterar sig från 1311-1312.

"För resenären, som österifrån på nya riksvägen 81 passerat den höglänta skogsterrängen efter Lockne, öppnar sig plötsligt en landskapsbild, som kan få honom att tro sig förflyttad till betydligt sydligare landsdelar. Där ligger framför honom en nästan i sin helhet uppödlad och tätbebyggd jordbruksbygd med välmående gårdar på de böljande silurmoränplatåerna invid sjön och med kyrkan mitt i den öppna bygdens centrum"..... så börjar K-G Selinge sin artikel i "Gammalt och Nytt" årg 10, om fornlämningarna i Näs socken efter inventeringen 1968. På 40 olika platser inom socknen har man funnit 93 fornlämningar. 41 bevarade forngravar finns i en cirkel med ca 1 km radie omkring kyrkan. Av dessa är den enstaka gravhögen på Oldbergskullen särskilt anmärkningsvärd med sina 22 m i diameter och 2,5-3 m hög. Genom sitt dominerande läge i den öppna terrängen invid kyrkan bidrar den starkt till utformningen av det gamla kulturlandskapets miljö. Det äldsta fornfyndet, ett korsformigt dräktspänne från omkr 500 e Kr, har gjorts i en gravhög "stor som ett hus". På den sanka slätten invid sjön i Månsta by har påträffats landets hittills största kända fynd av s k spadformiga Ämnesjärn (järntackor) ^{ca 126 finns på museet.} från järnåldern. På fem platser inom Näs har man påträffat slag från primitiv järnframställning. Ett fyrtiotal fångstgropar har påträffats i Näs men mätt efter jämtländska förhållanden är detta ett ringa antal. Muntliga traditioner liksom odlingsrösen berättar att näsborna livnärt sig av jordbruk med jakt och fiske, som komplement till jordbruket, sedan de blev bofasta här.

Socknens yta är 146 kvkm därav är ca 1 000 ha åker förutom betes- och hagmark. För några år sedan var koantalet 500 och ungefär lika många ungnöt, därtill kommer modersuggor, modertackor och en hel del hästar ej att förglömma. Intresset för hästavel och trav har varit stort i bygden. Industrianläggningarna har varit få och kortvariga, undantag är Ålsta sågverk som startade 1929 och fortfarande är i drift. Sedan 1600-talet finns belägg för att kvarnar och sågar för husbehovsbruk har funnits i de bäckar och åar som har sitt utflöde i sjön Näckten. I Månstaån anlade 1635 en bonde från Oldberg, Olof Olofsson Kopparslagare, en kopparhammare där han skulle bearbeta det i södra delen av landet/blåsta myrjärnet för hushållsredskap samt underhålla och laga kopparkärl.

Näs kyrka.

Den nuvarande kyrkan fick sin storlek vid påbyggnaden åren 1762/63. De äldre delarna tros härstamma från mitten av 1100-talet. En dopfont av furuträ skuren i ett enda stycke täckt av träsniderier med bl a Gunnar i ormgruppen fanns i Näs kyrka till 1868. Genom Nils Månsson-Mandelgrens försorg flyttades den till Stockholm. Byn Vi/Wij med två mindre gårdar gränsar i nordöst till Näs kyrka. Granne med den gamla kultplatsen Vi skulle således den första kristna kyrkan ha byggts. En klockstapel uppsattes 1663 och förbättrades 1747 samt revs 1819 då ett torn byggdes på kyrkans västra gavel. 3 gamla fönster fanns i kyrkan när man 1699 kostade på ett nytt fönster. 1767 fick bildhuggare Johan Edler 800 Rd som lön för nya altartavlans förfärdigande. 1768 betalats 472 Rd till målargesällen Eric Nordlander för målning i taket och på altartavlan. Den första orgeln fick kyrkan år 1871. Den byggdes av torparen P Bylander, Bye i Marieby. Under 1900-talet har kyrkan renoverats åren 1910/11, 1951/52 samt 1984. 1996

X Kopia finns på Jantén

Skatteläggningsskator.

Skriftställaren Janrik Bromé bodde på Kungsnäs i Näs åren 1942-1954. Under denna tid arbetade han med Jämtland och Härjedalens historia. Därvid kom till Näsbornas kännedom en samling skattekartor från alla byarna i församlingen. Dessa kartor är upprättade åren strax efter Jämtlands införlivande med Sverige. Enl Bromé är det lantmätaren Jakob Kristoffer-son-Stenklyft som upprättat kartorna vilka är 24 till antalet, även 3 torp finns med på kartorna. Dessa kartor är en värdefull skriftlig källa till kunskapen om Näs sockens historia

Kartan för Ålsta by, se bilaga, utvisar byns ägor och de byar som gränsar mot Ålsta. Texten lyder: Olstad ähr 5 skattegårdar, utsås öfver allt $28\frac{13}{16}$ tunnor. Bekommer höö af engar, lägdar och renar tillhopa $8\frac{3}{4}$ lass. Hafver trång och dyig utmark, ingen svedjeskog eller ängsrödning. Till denna by ähr tarvelig löfskog och tembligt godt fiskevatn uti NÄCHTEN Lacus. Num 3 besitter 2 åboer och ähr så stor i åker och äng som Nr 2 och 4 tillhopa hvilka 2 och 4 brukas båda af en åbo. Inneåkern, dess dee stycken som lyder till Oldberg så ähr och the lika i åker och äng tillhopa emot num 3 och finnes deras egor noterade med lit: som efterföllier. Under tabellerna noteras: "Noch hafver num 5 enn lägda såsom ett stycke eng der hos ödesgården i Månsta hvilken finnes not med lit: 0 folio, bekommer höö 5 lass.

Ålsta.

Bynamnet Ålsta är ett sta-namn, vars förstavelse är svår att fastställa. Det äldsta skriftliga vittnesbördet om Ålsta är från 1444, 1456. Stavningen är varierande t ex Alaesta, Alestad, Alestadom, Olstada, Ulfstade, Åhlstad, Ålsta, Ölsted.

I ett pergamentsbrev från den 30 mars 1456 är bekant a alaesta med som en av nämndemännen vid en jordförsäljning i Kluksaasen i Naes sockn. Enl Matts Lings utredningar skulle denne Bengt ha varit bonde på Ålsta nummer 2. I sitt förord till "Släkter och gårdar i Bergs socken, Jämtl" hävdar Ling att arvslagen var gammal och helig. Äldste sonen ärvde gården, sedan övriga söner i tur och ordning så döttrarna, brorssöner, brorsdöttrar o s v. Där man inte hittar handlingar rörande gårdens historia i äldre tid skulle man kunna följa denna regel. "Ingen regel utan undantag" skulle jag vilja tillägga. Under en lång följd av år har namngivningen också varit en given regel. Första sonen i en familj fick farfaderns förnamn, första dottern farmoderns, andre sonen morfars förnamn och andra dottern mormors. Även här verkar det som om man ibland har frångått regeln och morföräldrarnas förnamn har kommit först. Oftast har de unga tu då varit bosatta på hustruns fädernegård men ej alltid. Har man tre bönder i samma by med t ex namnen Olof Olofsson och därtill deras hustrur Anna Olofsdotter kan det vara nog så knepigt att veta vilken gård de hör hemma på när man har varken födelseår eller datum på personerna.

Om vi tittar på 1568-års tiondespannmåls längd finner vi för Olstad:

Anders Kielsson	skattar	1½ spann	
Joen bonde	"	1 tunna	Joen bonde även nämnd som tolvman.
Joen Joensson	"	1 tunna	1 fjärding
Gudfaster	"	3 ½ fjärding	
Beritta	§	3 fjärdingar	
Erich	"	1 spann	

I "Räfsten med Jämtarna" 1613 anges Ålstaborna vara: Erich Joensson, Joen Joensson er död men hans söner Anders och Peder bekänner att fadern hade odels gods 6 tunnor utsäde. Anders Joensson, Peder Joensson, Peder Andersson och Kerstin enke. Ännu en gård finns som Peder Anderssons fader arvet efter hans broderson Sigwordt.

I 1640 års jordebok upptages bl a 5 tunnor skatte Michel Jörgenssen men Torsten Torgutsson hafver halfpart i denna gård, svarar för 1 mantal.

Ålsta 3.

År 1660 är gården delad och för den ena halvan står Michel Jörgenssens son Jörgen Michelsson och för den andra halvan Torsten Torgutsson. De skattar för vardera $2\frac{1}{2}$ tunnland. Michels gård kommer sedan att benämnas Ålsta nr 2 och Torstens gård Ålsta nr 3.

Enl en avskriftssamling från 1645 heter med all sannolikhet Torstens hustru Beritte Pedersdotter. En del forskare hävdar att Michels och Torstens hustrur är systrar. Michel och Torsten är ingifta mågar till gården.

Det är mycket troligt att Torsten Torgutsson härstammar från Sanne i Hackås. I maj 1649 får Torsten 3 parten i Sannegården av brodern Erik mot att Torsten må syta, föda och sköta bägge deras föräldrar till döde dagar. År 1613 finns i Sanne Thorgerth Torstensson och skulle då kunna vara far till bröderna Erik och Torsten. Men om förhållandena är så, har Ålste sonen flyttat och den yngre, Erik, har blivit kvar på fars-hemmanet.

Bonden Torsten Torgutsson i Ålsta finns med bland tingets tolvmän den 23/1 1661 och en del år framöver. Torsten och Beritte har 2 söner och 2 döttrar, Olof, Peder, Brita och Märit. Den 23 sept 1694 hålls arvskifte efter Peder Torstensson, som är genom döden avgången. Eftersom dottern Märit vistas i Småland ger hon den 7 maj 1694 sin dotter, Karin Månsdotter, fullmakt att bevaka hennes rätt vid arvskiftet. se bil. När Berette Pedersdotter avlider har jag inte fått någon klarhet om. Ca 1682 har förmodligen Torsten Torgutsson avlidit ty detta år har sonen Olof Torstensson tagit hand om faderns lösöre, som ersättning för att han varit fadern behjälplig med hemmanet och dess utskylder. Dåvarande sockenskrivaren Nils Andersson ^{Ljus} intygar att skiftet skett med sykonens goda vilja, men Märit hade ju vistats i Småland och intet därom vetat än mindre sin rätt kunnat bevaka. Eftersom Olof varit i "faderns bröd" anser tingsrätten vid slutplåderingen att han fått ersättning för sitt arbete. Han döms att dela med sig till systrarna av såväl hemmanets värde som lösörets värde $\frac{1}{4}$ till vardera syster. Olof Torstensson bör ha haft egen familj redan vid faderns frånfälle, ty Olofs son Erik bör vara född omkr 1679.

Näs församlings första räkenskapsbok börjar först 1692 och boken för födda är "läsbar" först omkr 1710 dessutom finns det många luckor i boken. Vigda i Näs från år 1691-1777 finns mitt i födelseboken och är av ganska god läsbarhet. Enl kyrkoräkenskaperna bör Brita Torstensdotter ha avlidit omkring 1701 och Olof Torstensson 1705. Förmodligen var Brita ogift och bodde kvar hemma på gården.

Olof Torstenssons änka, Lisbeta Ersdotter, och barnen brukar gården i Ålsta fram till 1711 då Lisbeta avlider. Enl tingsprotokoll från år 1715 har avlidne Olofs och Lisbetas trenne barn, två söner och en dotter uppehållit hemmanet i 3 år efter moderns död. Nu är man redo för en uppgörelse om gården. Sonen Erik Olofsson Blomberg som "går soldat för gården" och hans broder Märten byter så att Erik övertar hemmanet och Märten blir soldat Blomberg. Erik skall lösa ut syskonen men summans storlek är icke angiven i detta protokoll ej heller systemens namn. Men systemen kan mycket väl vara identiska med den Brita Olofsdotter som den 24 okt 1715 gifter sig med Nils Persson i Gähle. Märten Olofsson Blomberg blir soldat för Bergs kompani nr 98 i Åhlstad och Näs socken. Han tillhör den skara soldater som dukar under på fjället i jan 1719.

Hur Olof Torstenssons syster Märten har hamnat i Småland är en ännu olöst gåta. Småland är inte "nästgårds" i våra dagar än mindre under andra hälften av 1600-talet, så man kan bara spekulera. Vid Jämtland-Härjedalens införlivande med Sverige 1645 fick svenskarna känna på länsbefolkningens opålitlighet mot de nya makthavarna. Därför placerade man ut soldater i byarna. Soldater som man hämtade hit från övriga delar av Sverige. Hos bonden Nils Carlsson i Bleka, Lockne kan vi i mönsterrullorna finna Måns Bunker, smålänning. På den här tiden var det kyrkoplikt i landet och endast starkt vägande skäl tillät att man uteblev från en gudstjänst. Högmässa hölls inte i alla kyrkor varje söndag utan man fick ofta bevista grannförsamlingens kyrka. För Näs församling blev det Hackås eller Lockne. På kyrkvallen träffades man efter högmässan för att avsluta affärer och andra spörsmål.

En annan möjlighet till att Märten Torstensdotter har hamnat i Småland kan ha varit som tjänstepiga eller sällskap till någon av officersfruarna på Kungsnäs. Officerarna som hade Kungsnäs som boställe var ofta ute i såväl krig som på övningarna och hustrurna besökte dem. Detta framskymtar i tingsprotokoll när inte allt gått rätt till på bostället under boställsinnehavarens bortovaro.

Erik Olofsson ca 1679-ca 1776.

År 1720 den 10/1 står bröllopet mellan Erik Olofsson och Märet Christensdotter från Fåker nr 3. Familjen utökas med sönerna Olof 1721, Christen 29/9 1723, Märten samt i febr 1737 Carl. Erik blir liksom farfadern nämndeman. Ett av Eriks och Märits stora problem blir säkerligen att få de fyra sönerna ekonomiskt välplacerade. År 1741 vill Erik vid 62 års ålder lämna ifrån sig hemmansbruket till myndige sonen Olof Eriksson, som berättas vara beskedlig och arbetsam. Av en eller annan anledning blir det ändrade planer. År 1744 lyckas Erik istället placera sonen Olof

som bonde på Fåker 3, sin hustrus Märit Christensdotters födelsegård. Märits bror Carl Christensson har som ende sonen övertagit hemgården. Carl avlider i slutet av 1731 efterlämnande änkan Ingeborg Persdotter och tre små barn varav det sista avlider i juli 1743. Mellan åren 1732-1744 är det många turer i tingssalen om Fåkerhemmanet. Problemet löser sej då Erik och Märits son Olof Ersson gifter sej med svägerskan Ingeborg Persdotters dotter i första giftet, Märet Gabrielsdotter f 1721. Märet Gabrielsdotters far, ryttaren Gabriel Svedman, dödades av ryssar i Sundsvall strax innan dotterns födelse. Om Ingeborg Persdotter finns mycket att berätta men det får anstå till ett senare tillfälle.

År 1749 är Erik Olofsson mogen för att överlämna gården till andre sonen i ordningen, Christen myndig, 26 år gammal och därtill en flitig och arbetsam karl. Han ska mottaga och väl förestå detta sin faders skattehemman i Ålsta, modern Märet Christensdotter avlider omkr 1749. Köpehandlingen om Ålsta 3 skrivs först den 31 mars 1761 och hemmanet värderas till 120 daler silvermynt. Summan skall delas mellan de fyra bröderna och ger dem 30 daler var. Hemmansåboen skall föda och försörja fadern till döde dagar.

Byggnadsvirke.

Av 1600-talets skattekartor framgår att timmerskogen för de flesta byarna i Näs är ganska ringa, Ålsta by inget undantag. Den nye bonden på gården, Christen Ersson, jämte tre av hans grannar är i behov av timmer till nybyggnad på gårdarna. I anledning härav gör man en framställning till Kungl maj:ts befallningshavare i länet om att få uttaga timmer till byggnadsvirke på kronoavradlandet Gillhovskielen. Denna ansökan remiterades den 14 okt 1761 till Häradsrätten i Brunflo tg. Rätten avgav den 8 nov 1762 sitt yttrande där man konstaterar "att det är allmänt bekant, att Ålsta by har ingen skog till tjenligt timmer för större hus", "men till sådant timmer är å Gillhovskälen tillgång utan avsaknad". Ärendet vidarebefodras till v kronobefallningsman Jonas Berg, som har att anbefalla länsman Olof Odenplan att på Gillhovskälen utsyna timmer för Christen Ersson till ett fähus hvartill för väggar och det ringa virke som till tak och innanreda behövas 12 tolfter dels av 12 och dels av 10 alnars längd. Till Jon Olsson, Ålsta nr 2, till stufva och kammare 15 aln lång, samt ett visthus 9 aln, 16 tolfter. Till Sundvis Jöransson, Ålsta 4, ett fähus på samma sätt som Christen Ersson 12 tolfter och brodern Michel Jöransson till ett stall 10 alnar, 12 tolfter.

Christen Ersson 29/9 1723- 1779.

Christen Ersson vigs 7/10 1750 med Maria Olofsdotter f 1727 i Sinnberg, dotter till Olof Persson från Kyrkbyn och hans hustru Cherstin Jönsdtr

från Sinnberg 2, i hennes andra gifte. Christen Ersson och hans hustru Maria Olofsdotter har inga bröstärvingar när bouppteckningen görs på lösöret efter Christen den 8/2 1779. Sammanlagda värdet av lösöret uppgår till 186 daler. Här finns allt som på en bondgård behövdes för såväl inomhus som utomhusbruk. Det blir en 10 sidor lång uppteckning inget fick undanhållas. Djuren på gården bestod av 1 ungt sto i tredje året, 1 black sto i 9:de året, 1 sto 2 år. 4 kor av lika godhet och 4 sämre kor, 2 stutar 2 år gamla och 2 fjolårskalvar, 11 bockar och getter tillhopa, 9 får och 3 lamm, 1 vinterungt svin och 2 grisar. Djurens värde uppgick till 56 daler 32 skilling.

År 1783 säljer Maria gården till sin svåger Carl Ersson f 1737. Den 24 maj 1799 avlider Maria Olofsdotter och lösöret delas mellan hennes och hennes mans syskon och syskonbarn. Många av släktingarna är uppräknade på bouppteckningen och det kan vara en källa till glädje för den som vill forska i Marias släkt och icke känner hennes ursprung.

Carl Ersson /2 1737- 1807.

Carl som är yngste sonen i familjen vigs 30/10 1774 med bondedottern Gertrud Ersdotter, 1740-1805, från Månsta 2. De börjar äktenskapet som bondfolk i Månsta innan de flyttar över till Carls hängård. År 1803 är det dags att lämna ifrån sej jordbruket. Carl och Gertrud har 2 hemman och 2 barn så här uppstår inga större problem. Sonen Christen Carlsson och h h Märet Persdotter från Wij bosätter sig i Ålsta och dottern Karin Carlsson, 1778-1855, med maken Lars Jonsson, 1774-1854, övertar Månsta 2.

Mårten Ersson-Ållberg omkr 1730-1784.

Troligtvis blir tredje sonen i ordningen på Ålsta 3, soldat på farshemmanet omkr 1751 under namnet Mårten Ållberg/Oldberg. Den 11/1 1761 vigs dragonen Mårten Ållberg med Pernilla Simonsdotter från Fåker 1, hennes morfars gård. Så småningom övertar Mårten och Pernilla Fåker nr 1, om 2 tunnland skattejord, av Pernillas moster och morbroder, bägge ogifta. De har 2 söner och 1 dotter. En av deras sonsöner, Nils Ersson f 1790 etablerar sig som skräddare i S:t Petersburg och blir så småningom hovskräddare. Om honom och hans öden i Ryssland står att läsa i Jämten årgång 1983, sid 72-84. Många av Pernilla/Petronella Simonsdotters ättlingar reser över till Ryssland. Pernilla dör 1825 efter att ha levat 85 år.

Christen Carlsson 1782-30/4 1852.

Christen hämtar sin brud från grannbyn Wij och gifter sej som 21 åring med Märet Persdotter f 1776 året är 1803. Ena dottern, Gertrud dör 1809

i smittkoppor endast 4 år gammal. Samma år den 3/10 föds andra barnet, dottern Lisbetha.

Men redan 1825 den 28 sept skrivs köpehandlingen där Christen Carlsson säljer gården till sin 16-åriga dotter, Lisbetha Christensdotter. Christen har skulder i form av utgivna reverser, som Lisbetha skall lösa om så påfodras. Om faderns skuld överstiger köpesumman skall han själv svara för denna utgift. Föräldrarnas födorådskontrakt avslutas med: "Skulle mot vår förmodan hemmanet frångå vår nemnda kära dotter, så ökas födorådet med ännu 1 tunna korn.

I detta köpebrev säljes Ålsta 3 som är arvejord med hus, jord och alla andra rättigheter vari inbegripes andel i sockenmagasinet, sågen och qvarnen med deras ställen och åbyggnader jämte fäbodstället, Oldbergsbodarna kallat, i Oviksfjällen. Dit är det ca 6 mil fågelvägen från Näs.

Försäljningen till den unga dottern verkar vara en nödlösning. Vad har hänt under Christens 22 år som bonde och tidvis gästgivare?

Dödssiffran i Näs för 1809 är ovanligt stor. 28 personer i alla åldrar har man vigt till gravens ro. Under tidigare år har siffran pendlat omkring 9 avlidna med undantag för 1752 då den är 24 och 1760 med 18. Huruvida soldater som avlidit under tjänstgöring medräknats är tveksamt.

1800-talet inleds med 1808-1809 års krig samt flera svagår. Går vi till kyrkans räkenskapsbok ser vi att många har tvingats låna pengar av församlingen. Bonden Erik Jönsson i Oldberg skriver i sina dagboksanteckningar att under flera svagår med dåliga skördar tvingades folket att göra kostbara resor till Medelpad för att köpa korn både till föda och frökorn. Negativ påverkan för ekonomin hade också utgifterna till lantmätare och medhjälpare när avvittringen genomfördes 1824. Laga skiftet för Ålsta m fl byars skifteslag påbörjades 1835/36 av lantmätaren A F Forsberg men han avled och skiftet slutfördes förat 23/4 1843. Lön och mat till förrättningsmän samt kostnader för att flytta ut 2 av hemmanen och ett torp blev extra utgifter för skifteslaget. För den som inte på nära håll har upplevt en lantbrukares vardag kanske detta är svårt att förstå. Men en regn- eller hagelskur kan vara nog för att förstöra en skördemogen åker. Allt arbete som lagts ner på jordbearbetning, gödsling och sådd kan spolieras av några timmars olämpligt väder. Vanligtvis hade dåtida bönder lite eller inga pengar till nytt utsäde utan man fick låna sig fram. Så får ock dagens bonde men i dag behöver vi knappast svälta om skörden slår fel. Det är kanske inte så svårt att förstå bonden Olof Nilssons handlande år 1691 när han försnillade 7 band från tiondet. Han angafs hafva på 5 skylar dragit upp 11 band och på 1 skyl 12 band. Emot gällande förordning, 10 band per skyl, han dömes därför att plikta 3 ggr så mycket, $\frac{1}{2}$ tillfaller kronan och det andra dolde påföres honom i tiondelängden.

Christen Carlsson i Ålsta f 1782 död 30/4 1852 gift 1803 med Märet Persdotter f 3/7 1776 död 19/9 1864. Hon var dotter till Per Jonsson i Wij och hans hustru Lisbeta Sundvisdotter. Christen var son till Carl Ersson från Ålsta 3 och hans hustru Gertrud Ersdotter Månsta 2. Christens och Märets äldsta dotter, Gertrud, dör 1809 i smittkoppar 4 år gammal. Samma år, 3/10 1809, föds det andra barnet, dottern Lisbetha. Hon skrivs för fadershemmanet endast 16 år gammal den 28 sept år 1825. År 1828 ingår hon äktenskap med Andreas Persson från Haga i Lockne han är född 1798 och avlider 1/9 1853 i magkräfta.

Deras barn: Per Andersson f 1/9 1830 gift 21/6 1857 med Catarina Carlsdotter från Stengärde/Tallbergs/ f 25/5 1832

2. Märta Andersdotter f 17/7 1833 g 10/6 1855 med Nils Fastesson från Loke 2 i Lockne f 11/7 1824.

3. Kristen Andersson f 20/5 1836 g 1861 med Brita Greta Larsdotter från Ålsta 1, f 7/8 1822. De hade 1 son som dog spä, sedan barnlösa.

4. Stina 7/9 1839

5. Nils Erik Andersson 15/8 1843 gift 1877 flyttar till Lockne 22/10 1877

6. Elisabeth Andersdotter f 21/12 1847 g 1865 med torparen och enklingen Olof Persson i Genvalla.

1. Per Andersson 1830- o h h Catarina G-dtr 1832- var bosatta i Stengärde och torpare där. De hade barnen:

A. Anna-Lisa 7/3 1859, piga i Fåker, död 24/3 1884.

B. Carl August 14/4 1864, torpare efter föräldr. på Stengärde 2.

C. Brita Christina 3/5 1867

D. Märta Karolina 12/5 1872

E. Anders 11/10 1876

2. Märta Andersdotter 1833- o h m Nils Fastesson 1824- bodde i Loke, Lockne och Marieby men flyttade till Marieby 20/10 1865. Barn:

A. Brita f 31/5 1856 i Lockne

B. Andreas 24/8 1858 i Marieby

C. Cephas 3/7 1860 i Lockne död 21/8 1864 i Lockne.

D. Johannes 17/4 1863 i Lockne.

Lisbetha Christensdotter 3/10 1809- /7 1893.

Lisbetha gifter sej redan som 19-åring år 1828 med Andreas Persson från Haga, Lockne. Han är född 1798 och dör i magkräfta 1/9 1853 men då som torpare i Ålsta. Lisbetha växer upp som enda barn på gården men hon får själv 6 barn och hinner uppleva en skara barnbarn. Under endast 15 år lyckas hon och hennes man hålla skutan flytande. Den 4 aug. 1840 utbjuds hemmanet Ålsta 3, värderat till 666 riksdaler och utmätt för 576, på executiv auktion. Bonden Jöns Olofsson i Kloksåsen blir ny ägare till gården för 676 Rd banco, jämte övertagande av födorådet till Christen Carlsson o h h Märet Persdotter.

Lisbetha Christensdotter blir kvar i Ålsta by under resten av sin levnad. Efter Andreas död gifter hon sig den 2/12 1855 med Jonas Jonsson, son till Jonas Feltberg i Stengärde. Jonas dör 14/5 1871 och yngste sonen Nils-Erik övertar torpvärdigheten tills han gifter sej 22/10 1877 och flyttar till Lockne. Kvar i Ålsta by blir endast mellansonen Kristian Andersson, gift men barnlös. Han blev med tiden ett original och det finns många historier omkring honom.

Ett nytt släkte drar in i Ålsta 3.

I 200 år har gården gått i samma släkt, ev längre tid. Torsten Torgutssons och Berette Pedersdotters ättlingar finns kvar i byn men inte som ägare till Ålsta 3.

Jöns Olofsson, som blir ny ägare, och hans hustru Meret Jönsdotter är bägge infödda Näsbor och har sina rötter väl förankrade i Näsbygden. De är bägge födda 1792, Jöns i Kloksåsen där han brukar fädernehemmanet och Meret är bonddotter från grannbyn Viken. De har 2 söner och 2 döttrar i övre tonåren. På hemmanet i Kloksåsen kunde inte alla barnen få sin utkomst, Ålstahemmanet kom väl till pass. Äldsta dottern Anna f 1819 vigs 1840 med Olof Jonsson från Byn i Lockne f 1814. Men de finns antecknade i Kloksåsen fram till 1853 i husförhörslängderna. Detta år gifter sig den äldre av sönerna, Olof f 1823. Även den yngre dottern, Ingeborg f 1829, ingår äktenskap 1853. Hon gifter sej med bonden Hans Jonsson, f 1828, från Ålsta nr 2. Barnens familjebildande är förmodligen en anledning till att man gör upp om gårdarna. Sonen Olof blir bonde i Kloksåsen, Anna och hennes man Olof Jonsson blir bondfolk i Ålsta. Efter 200 år upprepas alltså att bondmororna på Ålsta 2 och 3 är systrar. Den andre sonen i Kloksåsen, Jöns f 1827, flyttar med som dräng till Ålsta men blir efter några år bonde på morfarsgården i Viken.

Olof Jonsson 23/12 1814- 1/10 1899 och hans hustru Anna Jönsdotter
5/9 1819- 11/12 1896. *in Ålsta by.*

Skifteskartan över Ålsta by före 1844 (se bil.) utvisar 5 gårdar, som låg i en klunga. Nr 1 och 2 bredvid varandra i mitten, norr därom låg nr 3, ensam och sydväst om nr 2 låg de bägge gårdarna på nr 4. Nr 4 delades i 2 hemman 1760 men fick samma ägare 1817 genom att ägaren till Olof Sundvissons hemman köpte det andra hemmanet på fyran. När skiftet slutförts blev genom lottkastning beslutat att nr 2 skulle flytta ut ca 450 alnar mot norr, nuv Sigrid och Sverre Henrikssens gård. 350 alnar åt söder flyttade Olof Sundvissons hemman, nuv Birgitta och Göte Nordbergs gård. Nr 1, nuv Rune Hallquists gård, blev kvar på sin gamla plats och fick litet mera utrymme. Kvar på sitt ursprungsläge blev också nr 3, som numera endast finns kvar i form av bostadsfastighet som ägs av Elsy och Jonny Brink. Genom denna utflyttning minskade riskerna för brand inom byn. De tidigare tätt hopbyggda gårdarna i en by utgjorde naturligtvis ett skydd mot objudna inkräktare samtidigt som brandfaran var stor. Advokat Olof Behm i Stockholm (1890-1988) har berättat att när hans far (länsman i Näs 1883-1912) i sin ungdom passerade genom Näs fanns i Ålsta en gårdsport som vägararna fick passera igenom. Länsman Viktor Behm blev för övrigt ägare till gården Ålsta 4, som blev kvar på gamla byggplatsen.

Den nya bonden i Ålsta 3, Olof Jonsson, var en mångsysslare. Förutom bondesysslan tjänstgjorde han i flera år som fjärdingsman, han erhöll också landthandelsrättigheter. Det föds 7 barn i familjen men 3 av dem avlider i åldern 2-7 år varav ett i bröstsjukdom.

Barnen voro: 1. Jöns 13/7 1842-6/7 1920 bonde i Ålsta 3 *Ökänd i Näs* g 1867

m Anna Märta Esbjörnsdotter 16/1 1847 i Gäle d 15/7 1937

Deras barn: Olof Emanuel 17/12 1867-12/5 1877 i Förnylång

Anna-Lisa 27/4 1871- 1897

Olof 4/4 1878-26/2 1975 *in Ålsta by*

Esbjörn 5/7 1884-23/12 1902 *in Ålsta by*

2. Jonas 30/9 1845-2/4 1925 bonde i Ålsta 3 (Jonte på Höglunda)

g 1870 m Brita Lisa Andersdotter 21/9 1851 i Storgården

Deras barn: Olof 14/8 1871

Anders Emanuel 28/2 1874

3. Olof Emanuel 13/5 1853-11/2 1860 i bröstsjuka

4. Erik 21/5 1855-5/2 1857 i okänd sjukdom

5. Märta 28/4 1858 gift 11/11 1875 m Nils Nilsson-Höglund

f 22/1 1844 i Köla i Vermland.

Deras barn: se nästa sida.

- Inköper jord på Ålsta i.*
5. Märta Olofsdotter 1858 och Nils Nilsson-Höglund 1844
 Deras barn: Anna Karolina 18/3 1876 t Östersund 12/11 1894
 Olof 25/9 1877-11/12 1956 ^{d. i U S A} 30/4 1939
 Märta Kristina 1/5 1879 t Östersund 23/12 1895
 Emma Maria 17/4 1881 ^{d. i U S A} 15/6 1950 t Angelövad 5, Rindaby
 Nils 23/5 1883-10/8 1883
 Nils Alfred 8/9 1884-15/7 1949 i U S A
 Anders Gustaf } 6/1 1887 död 2/3 1895
 Erika Ottolina } död 18/2 1887
 Anders Gustaf 13/1 1888
 Ett dödfött gossebarn 9/9 1890
 Johan Albert 30/8 1891-16/12 1892
 Ester Elisabeth 16/6 1893 till U S A
 Erik Gustaf 4/10 1895-13/3 1943 i U S A
 Karin 13/12 1897 till U S A.
6. Anna Kristina 5/10 1862-1/1 1889 g 15/7 1887. m Johan Olofs-
 son 7/12 1861 i Grönviken ^{Inköper jord av Ålsta 3 av}
 Deras enda barn är ett dödfött flickebarn 29/4 1888.
7. Ingeborg 9/1 1865-28/4 1868.

Hemmanet delas.

Den 6 mars år 1876 säljer Olof Jonsson och h h Anna Jönsdotter sitt hemman till sönerna Jöns och Jonas.

Ålsta 3:1, Jöns Olaf kallat. Till son Jöns säljs ett fjärde dels mantal el 1½ tunnll skatte med alla de hus och åbyggnader som finns i gården, andel i husbehovssåg och kvarn, en inmurad jernpanna i köket, murpanna i fähuset, andel i ryttarhästen och köpesumman är 6 000 kronor. Summan betalas på så sätt att Jöns ansvarar för faderns intecknade skulder till Westernorrlands hypoteks och Rikets Ständers bank tillsammans utgörande 3 000:- kr utbetalar 1 500:- till sin syster Märta och resterande 1 500 erhåller Jöns som arf ur hemmanet. Jöns ansvarar för 3/5 av födorådet till sina föräldrar. (se bil)

Ålsta 3:1, Höglunda kallat. Till son Jonas säljs ett sjätte dels mantal el 1 tunnll skatte, han erhåller torphusen och gamla stället vid gården. Jorden samjodelas mellan bröderna till dess bägge hemmansegarna önskar laga hemmansklyvning. Jonas uppför nya byggnader på ett av hemmanets 3 skiften, nuv. Fåkers Vårdshus'läge. Jonas erhåller liksom Jöns andel i husbehovssågen och kvarnen, samt rustningshästen. Denna del av hemmanet betingar ett pris av 3 000:- kronor av vilken summa Jonas erhöill 1 500:- såsom arv och återstoden 1 500:- kr skall Jonas utbetala till sin syster Anna Kristina. Del i födorådet till föräldrarna ansvarar Jonas med 2/5 av kontraktet.

Jonas Olofsson 1845-1925 och Brita Lisa Andersdotter 1851-^{6/7} 1929

De bygger upp en ny gård ungefär 800 m norr om Jonas farshemman, nuv Fåkers Vårdshus. Detta hemman kom att kallas Höglunda förmodligen på grund av dess läge på höjden, Jonas gick under benämningen 'Jonte på Höglunda'. Jonte bodde kvar på Höglunda även sedan gården försålts utanför släkten. Gården överlät han 1897 på sonen Olof Jonsson men redan 1904 skriver han över gården på sina tre små döttrar Brita, Anna och Elsa Olofsdöttrar.

År 1910 säljs gården utanför släkten och Karl Mauritz Flykt, f 8/6 1856 i Norge, blir den nye ägaren. Redan 1917 säljer han till skraddaren Jacob Eriksson, vilken behåller gården i 6 år. Under "skraddar Jacobs" tid som hemmansägare sker de första tomtförsäljningarna från Ålsta 3:1 som under denna tid också får nytt hemmansnummer Ålsta 3:5.

Den 30/10 1923 får Jonas Hansson lagfart på Höglunda. Jonas f 31/7 1870 var yngre sonen på Ålsta 2 och kusin med Jonte på Höglunda. Han gifter sig första gången 1915 med Emma Kristina Jonsson i hennes andra gifte. Emma hade kommit hem från USA som änka efter Carl Olof Olsson i Bleka och medförde sina tre små barn, Olcv, Dagmar och Karl. I det nya äktenskapet föddes Bojan och Hans. Under åren 1921-1925 avled 4 av de 5 barnen och endast Karl uppnådde mogen ålder och skaffade familj. Förutom jordbruket drev Emma och Jonas gästgiveri på Höglunda. Näsbygden var väl tillgodosedd med övernattnings- och näringsställen på 1920-och 1930-talen. Emma avlider 1938 endast 58 år gammal. Jonas ingår nytt gifte och avlider som bonde på Höglunda 10 juni 1952. Hans hustru i senare giftet, Olga född Andersson, blev ägare till gården till sin död 1960.

För den som sett och upplevt Jonas Hanssons odlingsflit och arbete med det område som nu betecknas 3:29 med omnejd kan inte annat än beklaga förfallet.

Olga Hanssons dödsbo säljer Höglunda till Calla och Einar Andersson, en av Ålsta sågverks grundare. Det gamla "Gästis" genomgick en ingående renovering och öppnade 1 sept 1962 under namnet Fåkers Vårdshus. Som kuriositet kan nämnas att vid närmare studier av skifteshandlingarna från åren 1836-1844 återfinnes namnet Fåkerbränna på flera av de små områden som blev gårdstomt för Jonas Olofssons nya gård, nu Vårdshuset. Namnet lever således vidare på platsen men varför namnet Fåkerbränna finns här inom Ålsta by är en uppgift att "grunna över" i framtiden.

År 1971 övertog Folke Åhlund vårdshuset och sedan 1984 drivs rörelsen av Kerstin och Kenneth Malmberg.

År 1987 angifter Myr Mari Hallqvist och Roland Braunsökan
 År 1995 av Helga Jansson m fl.
 Fästigheten, inköps år 2000 av Bodie Jansson avsedd
 bebyggelse Ålsta 3:47 och har identitets namn med
 Håll...

Ålsta 3, Jäns Ols.

Jöns Olofsson blev kvar på gamla gården som så småningom fick nummer 3:4. Den gårdstomt som finns kvar i dag där de gamla husen låg har fastighetsbeteckningen 3:45.

Jöns övertar sin gård med en skuldsedel till banken på 3 000:-. År 1888 den 16/5 säljer han en lägenhet om ca 4 ha till sin syster Anna-Kristina och hennes man Johan Olofsson. Anna-Kristina avlider 1/1 1889 och fastigheten övergår i änkemannens ägo. Johan bebor inte fastigheten hela tiden och säljer den 1929 till dottern i senare giftet, Anna och hennes man Anton Göransson. 6/8 1975 erhåller deras sonson Bengt Christer Göransson och hans Karin, lagfart på denna fastighet Ålsta 3:2.

Nästa försäljning som Jöns Olofsson gör, gäller den till fastigheten tillagda fyllnadsjorden/skogen i Grisvågen belägen ca 4 mil söderut vid sjön Näcktens östra sida. Denna försäljning sker 22/7 1889 till Sunds AB på så sätt att de får fyllnadsjorden i Grisvågen och Jöns behåller den inägojord som bolaget har på Ålsta 1. Även brodern, Jonte på Höglunda, säljer i samma veva sin fyllnadsjord i Grisvågen till samma bolag. Redan i dec 1864 har skifteslaget sålt avverkningsrätten på skatteskogen i Grisvågen för en tid av 50 år till skolläraren N Nordin. En del återköpte skogen men för många var pengar i handen mera användbart än skogen som låg flera mil hemifrån i väglöst land. Skogsbolagen och deras agerande i bygderna häromkring under senare delen av 1800-talet är ett ämne för en egen uppsats.

Trots försäljningar är Jöns Olofssons ekonomi inte den bästa. Vid moderns bortgång är han skyldig dödsboet 1 000:-. I dec 1897 begär hans hustru Anna Märta boskillnad p g a mannens konkurs. Anna-Märtas bröder, Erik Esbjörnsson-Gärdin och Johannes Gärdin, får lagfart på hemmanet den 6/10 1898. De säljer till Jöns och Anna-Märtas son Olof Jönsson 12/3 år 1901.

Olof Jönsson 4/4 1878-26/2 1975.

Olof Jönsson är den till åren yngste bonden som övertar Ålstahemmanet i den långa raden av ägare men han är icke så oerfaren. Under hans nära 30 år som bonde i Ålsta och omkr 97 åriga levnad sker många och stora förändringar både i Näs och ute i världen.

"Olle Jänka" var ideellt och kommunalt intresserad och hade fått en hel del av sin skolning i Logen 318 Lyran, bildad 2/1 1883. Han genomgick Ope lantmannaskola och vid en studieresa till Danmark skrev han en ännu bevarad dagbok. Skrivandet följde honom livet ut i form av brev till vänner och bekanta landet runt.

Det första postkontoret i Näs öppnades i parstugan på Jäns Ols. gård den 1 sept 1893 och flyttades senare över till "nya byggningen väst på gården". Enl del källor anger 1 sept 1895. Ålstaposten fanns 1875 enl

enl Olle Jönsson

den frimärksutställning som visades på länsbiblioteket i början av 1986. Så småningom, efter en mellanlandning några år på Wij 1:5, öppnades posten i Fåker järnvägsstation 15/12 1916.

Poststationsföreståndare vid sekelskiftet gav säkerligen inga större inkomster och en anledning till att Olle J inte ville binda sig vid befattningen. Han hade många andra "järn i elden" inom föreningsliv och politiken. 8 nov 1903 utsåg logen 318 Lyran till bibliotekarier Olle Jönsson i Ålsta och C O Olsson i Oldberg. I början donerade medlemmarna böcker till logens bibliotek förutom dem som inköptes. År 1909 startade en frisinnad förening i Näs med Olle som dess förste sekr. Åren 1908-1916 tillhörde Olle landstinget, halva tiden som suppleant och halva som ordinarie ledamot. Fattigvårdsstyrelsen, livsmedelsnämnden, Näs-Hackås brandstodsbolag var några av de styrelser som tog Olles tid i anspråk.

1906 fick Näs sin första telefonstation vilken inrymdes i Ålsta 1 för att sedan flytta till Wij 1:5 och avslutades i Fåker samhälle 1961 då stationen automatiserades och Näs fick riktnummer 063.

1912 började de första tecknen synas för en järnvägs tillkomst. I samma veva arbetades intensivt på att skaffa intressenter för ett elbolag tillsammans med Hackås för att hämta kraften i Billstaån. Denna å är Näcktens utflöde i Storsjön. Olle Jönsson var den person i Näs som arbetade ivrigast för att få till stånd ett bolag, Hackås-Näs El AB, ett fortfarande fint arbetande bolag. Enl Olles egen utsago kunde en del Näsbor tända den första lampan till julen 1913. I oktober 1913 diskuterade man på logen Lyrans möte huruvida logen skulle kosta på inmontering av lyse i sitt 10-åriga hus. *enligt Olaf Jönsson.*

Rallarna invaderar Näs och lägger grunden till Fåker samhälle.

Redan sommaren 1912 började "renstakningen" av järnvägslinjen Brunflo-Hackås. Ingenjör Elgenstjärna ledde arbetet och bodde under tiden på gästgiveriet, som då var inrymt i Ålsta 4, Petter Perssons gård. Året för första världskrigets utbrrott, 1914, förknippade gamla Näsbor med rallarnas ankomst till bygden. De voro indelade i arbetslag med 6-8 i varje lag. Lagen bodde på olika gårdar där man hade utrymme till övers för uthyrning. Röjning, stensprängning och fyllning, allt gick i raskt tempo och redan fram på sensommaren 1915 blev räls lagd fram till Fåker station. Där byggdes det samtidigt ett förrådsmagasin med expeditjonslokal till förrådsförvaltaren. Sedan rälsen blivit lagd gick det ett lagligt materialtåg för allt det som behövdes vid arbetet. Med detta tåg fick ortsborna i nåder åka på eget ansvar. Resan var obekvämlig bland godskollin men billig, den kostade ingenting. Biljetter skulle förrådsförvaltaren skriva ut, men var det brådskande kunde man hoppa på ändå

utan att bli avvisad. Förrådsförvaltaren, som hette Söderberg, bodde med sin familj hos Erik Eriksson i Wij. Söderberg var en sympatisk och i sin tjänst duktig man och dessutom trevlig som granne. Arbetsledningen var inkvarterad hos dåvarande handlanden Olof Eriksson i Ålsta nuv. Ålsta 4:15.

Folkmängden i Näs utökades avsevärt under den tid som järnvägsbygget pågick. En del av rallarna blev också kvar som bofasta när arbetslagen drog vidare söderut. Naturligtvis blev det en hel del tvister mellan S J och ortsborna. Det gällde bl a tillfarter, övergångar samt lägen för anhalter och stationer, sådana detaljer som hade stor praktisk betydelse för ortsbefolkningen. På kommunalstämmen hade man beslutat att få huvudstationen förlagd så nära sjön Näckten som möjligt därför att...

1. Här skulle det bli bästa läget för folk från Oviken, norra delen av Hackås och södra delen av Sunne att nå järnvägen.
2. Timmer kunde flottas på Näckten från skogarna runt sjön, förädlas vid sågverket i närheten och lastas direkt på järnvägsvagnar utan extra omlastning med hjälp av ett stickspår.
3. En naturlig förutsättning för bebyggelse runt järnvägen i vacker natur med god tillgång på gott vatten, nära till skola, kyrka och föreningshus.

Men S J var föga samarbetsvillig, man anlade en anhalt vid Månstaviken med namnet Näckten/Näkten efter sjön. Även här lanserades ett nytt namn. En hållplats med namnet Skute vid gränsen mot Lockne samt en i Stengärde med detta namn, den placerades där järnvägen korsade landsvägen till Bjärne. Huvudstationen förlades på Åsens och Ålstas myrmarker och gavs det vilseledande namnet Fåker.

Tågtidtabell gjordes upp och de första biljetterna såldes till tåget den 5 dec 1916.

Fåker samhälle.

Olle Jönsson som ägde marken närmast stationen hade byggt ett kafé kombinerat med stall för hästar så att resande fick "ta in" i väntan på tågen. Brita Kristina Lövenmark född Bertilsdotter var den första som stod för kaféörelsen, hon fick flera efterföljerskor. Olle Jönsson styckade upp marken som låg närmast stationen i lagom stora byggnadstomter varav de flesta blev bebyggda. Även Höglundas liksom Wij och Åsens ägor blev föremål för bebyggelse. Under de närmaste åren växte det upp ett litet samhälle öster om Fåker station och banvall. Snart fanns här 3 affärer flera näringsställen och rum för resande, bageri, mejeri och kvarn. Åren 1937-38 byggdes ett nytt mejeri närmare järnvägen, nuv Z-byggs lokaler. Sällskapet Östersunds Betelförsamling byggde ett kapell för sin verksamhet ungefär samtidigt med mejeribygget. Trots den föga

njutbara naturen och ett järnhaltigt vatten, som ställde till problem i moderna WC och badrum, fortsatte byggandet. Först omkring 1941 ordnades vattenfrågan genom Näsbygdens vattenföretag. På 1960-talet började företaget planera för ett nytt torn med placering i Fåker samhälle. När Näs införlivades med Östersunds kommun lades planerna tyvärr på is och där ligger de fortfarande till men för många vattenförbrukare. Men så är det att tillhöra ytterkanten i en storkommun. *1935/39 byggdes redan utbyggt i Näsbygd. Billbeck och 10/4 byggdes bara*

1949/50 fick Fåker samhälle såväl läkar- som tandläkarmottagning en källa till nytta och glädje för Näsbygden. Även den tryggheten tänker kommunen dra in. Det var under några år på 1950-talet som en del personer hade fått för sig att allting skulle flyttas till samhället. Hade "Fåkerivrarna" fått och förmått hade de säkerligen flyttat dit kyrkan också. Dessa idéer gjorde att församlingshemsbygget drog ut på tiden. Men så enades man om att bygga uppe vid kyrkan och invigningen kunde ske 9/12 1962, andra söndagen i advent.

I dec 1986 är det 70 år sedan de första biljetterna såldes på Fåker station. Men hur är det i dag i Näs och Fåker samhälle? Stationshuset med sin fina stenfoot står fortfarande kvar men i stället för att sälja biljetter och stämpla brev sitter flitiga damer där och väver. Posten flyttade 1983 till Konsums hus vid väg 81. Ett litet vindskydd finns till resandenas fromma. *Kan man medtag 20 maj 1995 nu betraktas i församlingens*

Vilket öde går det 70-åriga stationshuset till mötes? ← *70-årsdagen baserat*

Man saknar inte kon förrän bålet är tomt!

År 1921 revs Bromeskvärnen i Billstaån i Hackås, märktes upp och kördes till tomten Ålsta 3:15 där den byggdes upp och var klar att tas i bruk 1922. Ett stall sammanbyggdes med Linderströms packbod och det var liv och rörelse på vardagarna i samhället. Bönderna kom på morron med sina mjölkkrukor till mejeriet och ibland hade man med sig korn till malning. I väntan på mjölsäckarna uträttade man postärenden samt gjorde inköp av de förnödenheter som man inte producerade själv eller måste till stan för att inhandla. Blev det tid över fördravs den i kvarnkammaren eller över en kopp kaffe i något av de tre kaféerna som fanns på den tiden. Kvarnen hade det äldsta plåttaket i Näs när den fick ge vika för rivningslustan 1979/80. Marken där den stått gav tillsammans med angränsande tomter plats för 9 radhus.

Från Grönviken flyttades mejeriet till tomt 3:10 ungefär samtidigt som kvarnen. Mejeriet blev ett nybygge och där inrymdes tidvis mejeriskola. Mejerskor flyttade hit från andra orter och en del av dem blev, liksom tidigare rallarna, ingifta i bygden och stannade kvar. Den sista mejerskan som finns kvar är 91-åriga Elma i Wij, hon fick uppleva rushen i Fåker på 20-talets slut. *Elma dog 13/3 1992 Byggl 97 år gammal*

När det nya mejeriet stod klart 1937/38 fick konsum litet större yta att röra sej på. Försäkringskassan inrymdes under en del år på den del av huset där mejeriet legat. Nu har Föreningsbanken övertagit konsums lokal även studieintresserade har fått plats här.

Nya mejeriet övertogs 1947 av Jämtlands Mejeriförening men det slutade med nedläggning redan efter 5 år och sedan dess körs mjölken till Östersund.

Folkmängden i samhället omkring stationen har ökat under åren men hela församlingens folkmängd är i dag ungefär 2/3 av den folkmängd som skrevs för Näs år 1923. Här fanns då 1301 inv., den högsta siffran hittills i församlingen.

Bussförbindelserna under vardagar är mycket god men från lördag em och till måndag morron är det som att dra ner rullgardinen!

Stamhemmanet.

Efter att ha följt utvecklingen på Ålsta 3 med flera gårdars utmarker omkring Fåker station fram till nutid kan det vara lämpligt med en titt på stamhemmanet.

Olof Jönsson skaffade hustru och barn men eftersom bägge var enda barnet blev de kvar på sina resp. födelsegårdar. Den 6/7 1920 blev en olycksdag i gårdens historia. Olle, hans 78-årige far Jöns, den 18-åriga drängen Harry Fabian Andersson från Alsen och Carl Behm från granngården skulle bege sig till Korvågnäset för att fiska. Roddbåten med utombordsmotor var hårt lastad, det blåste upp när man var i jämnhöjd med Lövön och man beslöt att vända. Näckten är en "lynnig sjö" och har krävt en hel del människoliv så ock denna gång. Båten vändes för tvärt och stjälppte varvid alla kom i vattnet. Jöns Olofsson fick förmodligen en hjärtattack och dog genast, Harry Fabian sjönk snabbt, Olle och Carl drogs i land av Erik i Wij och tillskyndande personer. Man satte genast igång med upplivningsförsök och lyckades rädda dessa till livet. Efter några dygns intensivt draggande hittade man Harry Fabian på den plats där båten stjälppte.

Jöns Olofssons hustru Anna-Märta fick först bud om att alla fyra omkommit men kunde sedan meddelas att sonen och grannpojken hade räddats. Väggeklockan lär ha stannat i Jäns Olés den veckan ty det var far i huset som skötte om att dra upp den. Det närmaste årtiondet blev en jobbig period för Olle. Gården krävde sin skötsel därtill kom hans uppdrag i föreningar och inom kommunen/socknen. Nya politiska partier och åsikter dök upp och arbetade på ett nog så hänsynslöst sätt för att slå sig fram. Olle sålde sin gård 8/1 1930 till Olof Eriksson som samma dag lät köpet gå vidare till familjen Nordlöw som var hitflyttade från Nordannäliden.

Olle Jönsson var en intresserad och kunnig bonde samt öppen för nya metoder inom jordbruket. Seden att "buföra" till fjälls behöll han dock. Kia Ed, Vålbacken, född i Näs 1896 och dotter till Karl Persson på Své, Viken 2:2 har berättat om en buföring våren 1923. Hennes berättelse är införd på de tre sista sidorna.

I köpbrevet 1825 är upptaget rätten till fäbodstället Oldbergsbodarna. De bönder i Näs som hade denna rättighet flyttade så småningom till den närmare belägna Östra Arådalen.

I familjen Nordlöw blev till slut sonen Nils kvar som ägare till Ålsta 3. Jordbruksmarken till hemmanet tillhör numera Nils Nordlöws dotter och måg, Inger och Sune Karlsson. Marken har av berörd myndighet sammanslagits med Oldberg 1:2 och betecknas nu Oldberg 2:1. Det borde ha gått lika bra att samtaxera fastigheterna!

Den 19/4 1961 fick Anna och Mindor Näslund lagfart på Ålsta 3:45, en gårdstomt på 3 380 m² med "gama^{NYB} huset väst på gården" som det står i Olof Jonssons födorådskontrakt från 6 mars 1876.

Denna fastighet innehas sedan 1971 av Elsy och Jonny Brink. På "hemsiftet" d v s åkermarken närmast gården avstyckade och sålde Nils Nordlöw flera tomter, som bebyggdes.

På våren 1953 sålde han mangårdsbyggnaden på hemmanet, en tvåvånings parstuga. Köpare var Heimbygda, som behövde ett turisthärberge på Jämtli. Priset var 4 500:- kronor. Det fanns många förespråkare inom den då nybildade Näs hembygdsförening som önskade inköpa huset för föreningens räkning. Tyvärr blev det inte så.

I en artikel i "Gammalt och Nytt" årg 7-8 sid 39-40 har P G Bohman 1895-1975, hävdade att Näsgården på Jämtli skulle ha uppförts av Olof Jonsson efter 1854. Mot detta talar att samma Olof Jonsson undantog husrum i nya byggnaden väst på gården när han sålde till sonen Jöns år 1876. Detta hus står kvar än i dag, det enda kvarvarande huset från gången tid. På skifteskartan för Ålsta by år 1844 finns det gott om hus på alla Ålstagårdarna. Olof Jonsson skulle i så fall ha rivit ett hus mitt i klungan och byggt upp ett nytt på samma ställe. Det förefaller mera troligt att Lisbetha Christensdotter och hennes man Andreas Persson har stått för bygget av detta hus, strax före 1840. De blev ju sedan nödsakade att sälja hemmanet på ex. auktion 1840.

Förmodligen lär väl husets byggålder dyka upp i några handlingar så småningom. Så var ju fallet med åldern på Näs hembygdsförenings hus i Bleka, Stenstugan. I en stor artikel i ÖP den 2 nov 1955 lät man ju meddela att Bål i Bleka uppfört stenhuset på 1600-talet. Senare¹⁹⁷⁶ visade det sig ju att hans sentida ättling Nils Jönsson, 1757-1818, hade huset klart för avsyning i juli, 3/7, 1815. Detta finns dokumenterat i en handling på 12 sidor.

Avslutning.

Naturligtvis finns det mera av intresse som kunde ha medtagits i detta häfte. Mycket av detta sammanhänger dock med de övriga Ålstagårdarnas historia och kan tas upp i en skrift om hela byn. Åter, en del kunde ha uteslutits, men alla kan inte tillfredsställas!

I en skrift om händelser i gången tid får man också vara beredd på att nya rön och fakta dyker upp som ställer tidigare skrifter "på kant". Gammal handstil är ej heller så lättläst, den kan ge upphov till fel-tolkning. Se kopian ur 1695-års Jämtl. Dombok.

Ibland söker man inte lagfart på en fastighet som man ägt och bebott förrän många år efter inflyttningen, skälen därtill kan vara flera.

Alltnog, det finns många fina seder och traditioner från förr som det finns all anledning att föra vidare. En bygd måste både utvecklas och bevaras.

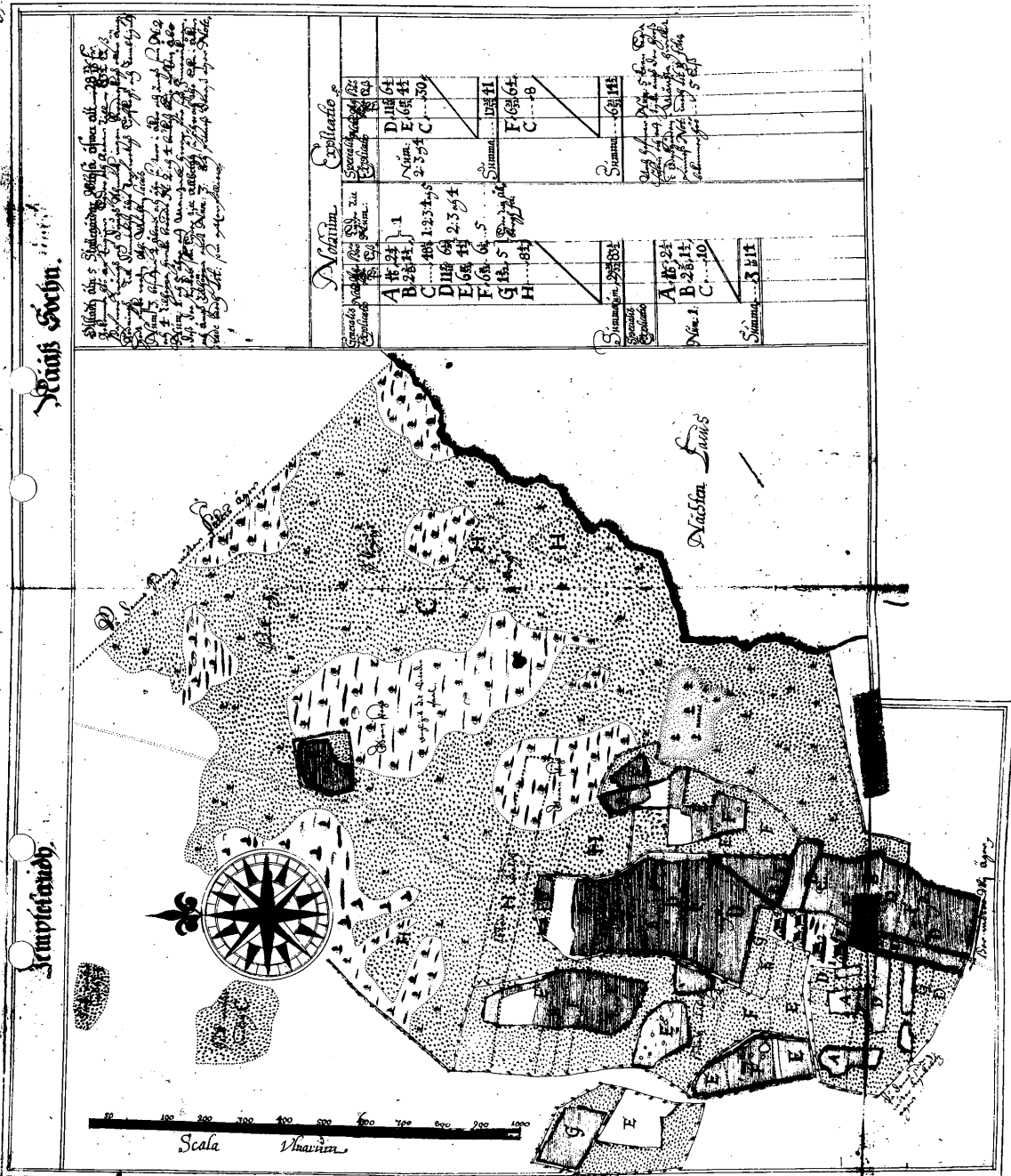
Vad hade hänt med den tabu belagda kulturbygden mellan väg 81 och sjön om S J gjort Näktens anhalt till huvudstation? Då fanns det ingen byggnadsnämnd m fl myndigheter som planerade folks boende på samma vis som nu. Det vore avgjort en fördel om beslutsfattarna bodde i eller vore väl insatta i förhållandena i de bygder som de är satta att förvalta.

Näs och Oldberg 22 maj 1986.

Birgitta Lindersjö

Ordförklaringar.

- Avvittring:** Avskiljande av kronans jord från enskildas i Norrland och Dalarna. Därvid kunde svaga hemman tilldelas fyllnadsjord av kronans mark.
- Bomärken:** Det första sättet att märka fast och lös egendom. Tillkom i och med att människorna fick egna föremål. Användes som namnunderskrift av icke skrivkunniga.
- Födoråd:** Underhåll. Säljaren av ett hemman förbehöll sig förutom ersättning i pengar även ett visst tillskott av mat, kläder, bostad samt skötsel och den hjälp som säljaren och hans hustru kunde behöva under återstående livstid. Även föda för djuren.
- Laga skifte:** Jorddelningsreform som infördes i Sverige genom 1827 års skiftesstadga. Inom Ålsta m fl byars skifteslag slutfördes laga skiftet 1844.
- Nämndeman:**
el Tolvman: Ledamot i domstolsnämnd särskilt vid Häradsrätten.
- Sexman:** Person utsedd av sockenstämman att svara för vissa kyrkliga angelägenheter och ordningen inom församlingen.
- Tunnland i skatteavseende är:** 1 tunnland= 1 tunna utsäde.
- Skatte,**
Skattehemman: Bonden betalade skatt och ägde hemmanet som gick i arv inom släkten till skillnad från kronohemman där man ej kunde vara säker på att få fortsätta att bruka hemmanet i nästa generation.
- Enheter för mynt och mått har varierat under århundradena här några prov.**
1500-tal, mynt: 1 mark=8 öre, 1 öre=24 tenarer(penningar) 1 daler=4 mark.
1600-tal, 1 daler silvermynt=32 öre, 1 dal silver=2 daler kopparmynt.
Räfsten med jämtarna 1613: 1 daler=4 mark, 1 mark=18 skilling.
- För säd har måtten läst, pund, tunna, spann, fjärding och fat användts.**
1 läst=12 pund, 1 pund=8 spann, 1 spann=4 fjärdingar, 1 tunna 2 el 3 spann, 1 fjärding=4 fat.
1 tunna=56 kannor= 145,6 liter /torra varor/ 1 kanna=2,6 liter
1 tunna= 125,6 liter/våta varor/, 1 fjärding= 15,6 l., 1 ankare= 39 l.
1 stop= 1,3 liter, 1 kubikfot= ca 26 liter.
1 kvadratrev= ca 8,8 ar, 1 kvadratrev=100 kvadratstänger,
1 kvadratstång= ca 8,8 meter./kvadratmeter/.
1 fjärdings väg=2672 meter, 1 rast=5016 m., 1 aln= 59,4 cm.
1 famn ved=3,14 kubikmeter. 1 parm hö=7,15 kubikmeter hö

Skattekartan över Ålsta by i Näs socken från 1600-talets mitt. Den finnas skattekartan för alla byar i Näs socken och de byar i Hacks socken som ligger vid Näsleden. Förteckning av Jordbrukare och deras beslag i skatteboken av Jämsländs och Hälsö länens historia

Födorådskontrakt.

Som jag denna dag upplåtit och försålt mitt egande skattehemman N° 3, om $\frac{5}{12}$ mantal, Ålsta i Näs socken till mina söner Jöns och Jonas Olofs-söner enligt upprättade afhandlingar så förbehålles härmed ett årligt födoråd för mig och min hustru Anna Jönsdotter uti vår återstående lifstid, af vardera hemmansdelen utgå efter skatt, nämligen:

1. ^a Trettioåtta /38/ kubikfot korn och fyra /4/ kubikfot råg, bådadera frankastadt och väl rensat, sådant det å hemmanen vexer; utså 2 kubikfot ärter nedsätta 5 kubikfot potatis på samma åker, som hemmansegarne nedsätta sina, och bör åkern vara försvarligt gödslad, sådd och potatis-sättning ombesörjes af hemmansegarne.

2. ^a Föda för 2 ^{no} kor och fem får jemte fårens afålder öfver första vintern. Båda korna skola ständigt utfordras på gamla gården så länge födorådstagarne det önska, under vilken tid egaren af nya gården bidrager med forage.

3. ^a Ett par stöflar till mig, och för min hustru ett par skor, och 25 alnar domestik.

4. ^a Till slått och odlingsland undantages den så kallade åkren och derinom liggande kålsängsåkern, utgörande 5 kvadratrevor, 8 kvadratstänger, hvilken lägenhet redan är utstakad på gamla gårdens skifte, 3 kvadratrevor 50 kvadratstänger, utstakade vid skilnaden mot M Molunds hemman, till dessa jordlägenheter förbehålles 15 lass god gödsel i halfva södra kålsängen.

5. ^a Till husrum nya byggningen vest på gården, jemte nödigt rum i alla öfriga husen och att hemmansegarne utgöra nödig torkning och malning.

6. ^a Hemkörd och upphuggen femton famnar kastved.

7. ^a Skjuts i alla nödiga ärenden, samt all den skötsel och uppasning som uti vår återstående lifstid tarvars kan.

8. ^a Vid enderas död, försvinner af föreskrifne födoråds förmåner 13 kubikfot korn, en kubikfot råg, af utsåde 5 kannor ärter och en kubikfot potatis och föda för en ko och 2 ^{no} får jemte 3 famnar kastved.

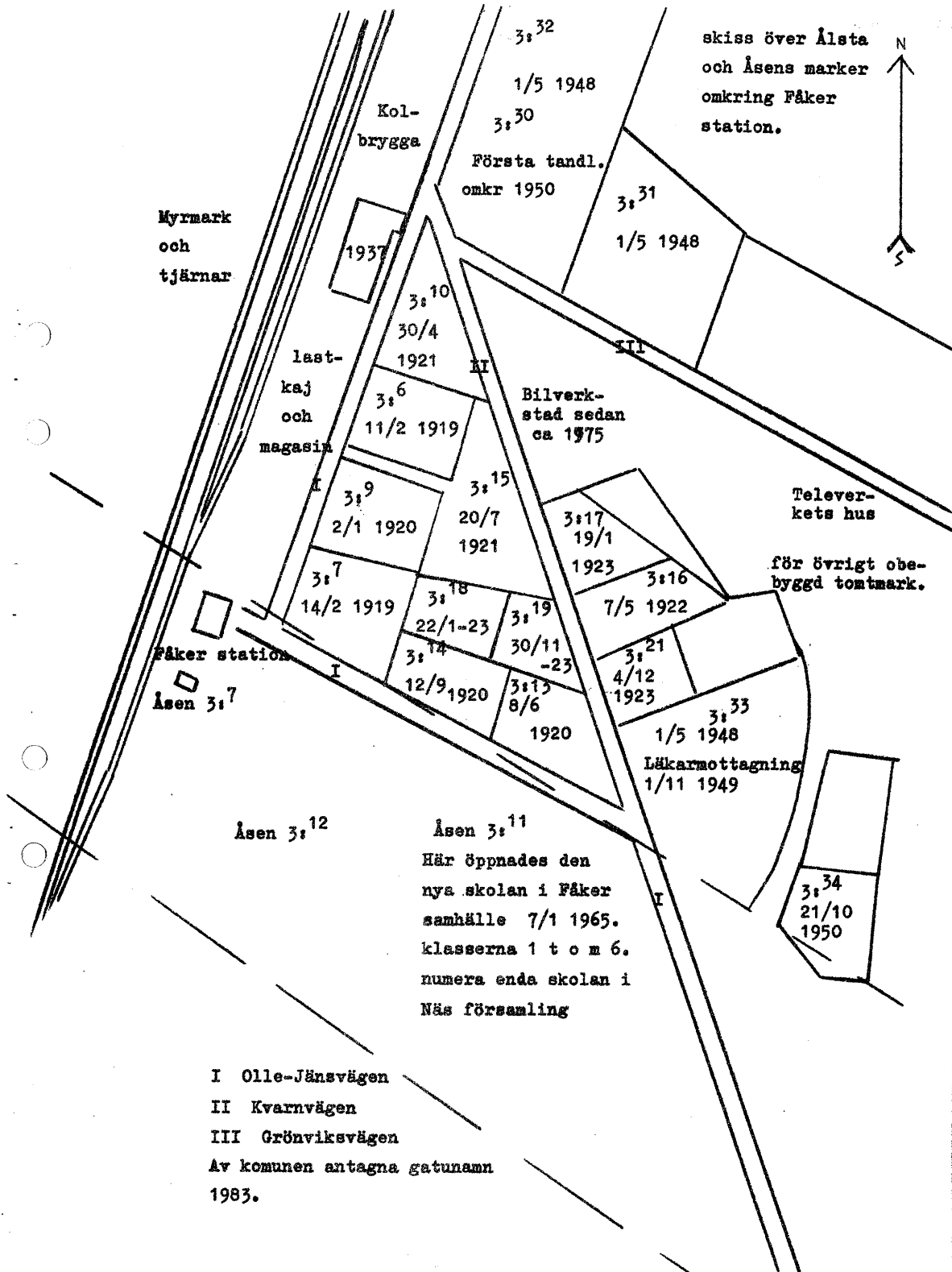
O Jonsson. Med förestående kontrakt förklara vi oss undertecknade nöjda och till säkerhet för dess uppfyllelse eger vår fader rättighet att utan vårt vidare hörande söka och erhålla laga inteckning i våra af honom tillhandlade hemmansdelar, tillsammans utgörande $\frac{5}{12}$ mantal i Ålsta och Näs socken. Näs och Ålsta den 6te Mars 1876
Vittna: Jonas Olofsson
Jöns Olofsson

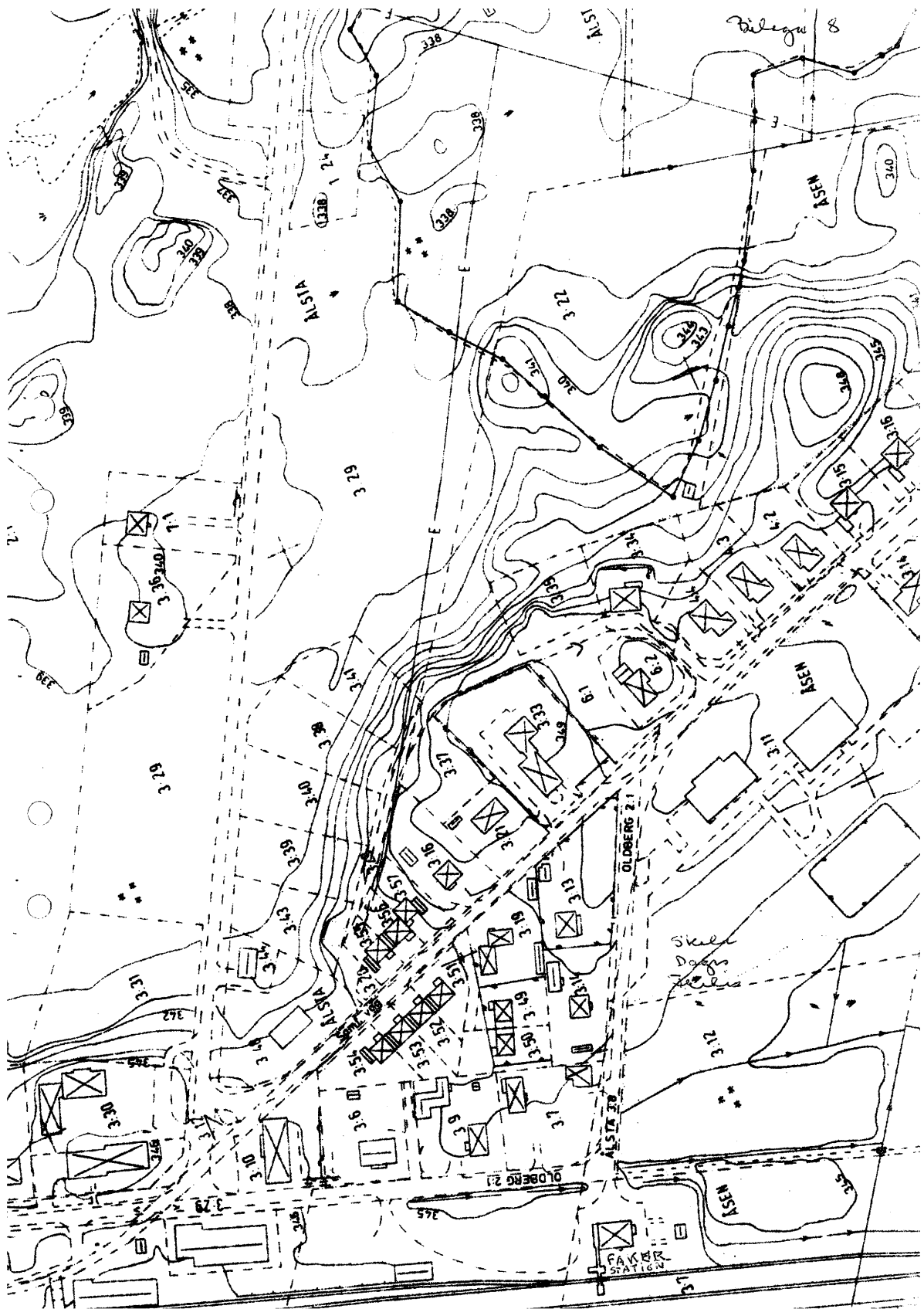
Magnus Eliasson

Nils Persson bägge i Ålsta

(Olof Jonssons, 1814-1899, och h h Anna Jönsdotters, 1819-1896, födoråds-kontrakt.)

De första tomtavstyckningarna från Ålsta 3, Fåker stationssamhälle.

Nya ägare på många av
dessa fastigheter

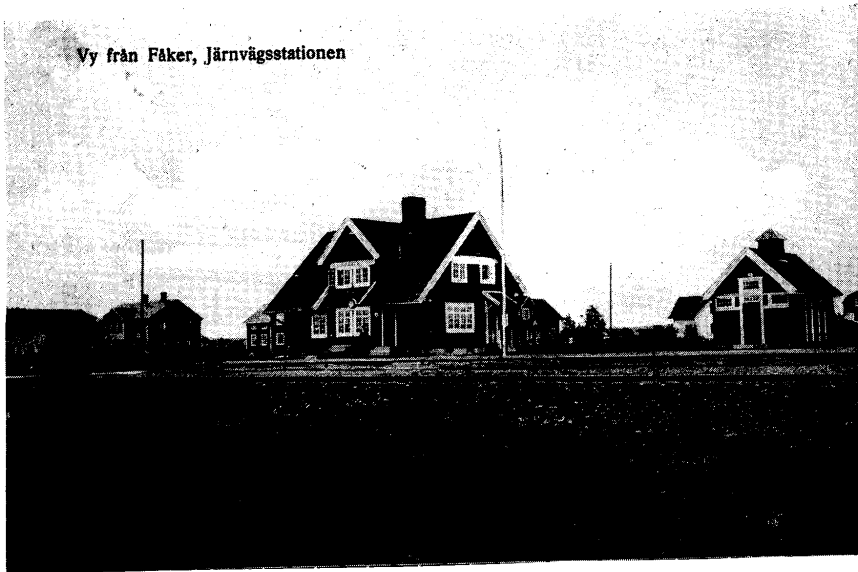
- En lista över en del av de fastigheter som avstyckats från Ålsta 3.
Årtal och namn avser förste ägare och lagfartsår och siste ägaren, det
kan ha varit andra ägare däremellan.
- Nr 3 om 1 $\frac{1}{2}$ tunn. 6/3 1876 till Jöns Olofsson. 1977 Inger och Sune Karls-
son till Oldberg 2:1.
1971 nr 3:45 till Elsy
och Jonny Brink.
- Nr 3:1 om 1 tunn. 6/3 1876 till Jonas Olofsson. Jordbruksmarken till nr
5:1 Anna och Timo Andersson.
1984 nr 3:47 till Kerstin
och Kenneth Malmberg.
- Nr 3:2 ca 4 ha 16/5 1888 till Anna-Kristina ^{Jans och Jonas syst.ä} 6/8 1975 till Christer
och Johan Olofsson. Göransson o Karin Svensson.
- Nr 3:3 fyllnadsjorden i Grisvågen till Sunds bolag 3/2 1891 och 23/2
1955 till SGA (nr 3 och 3:1 tillhörig fyllnadsjord)
- Nr 3:4 och 3:5 ingår i Nr 3 och 3:1 ovan.
- Nr 3:6, 26/6 1919 till J S Linderström 4/10 1967 Hackås kommun
nu Östersunds kommun.
- Nr 3:7, 29/12 1919 Edvard Andersson. 2/4 1975 Eva Jonsson och
Leif-Åke Tander.
- Nr 3:9, 11/5 1920 Märta och Otto Olsson 21/1 1981 Anita Engström.
- Nr 3:10 -3:12 Fåkers mejeri 17/10 1984 Alf Andersson
- Nr 3:13, 6/9 1921 Helny Hed Nanny Hed-Pettersson.
- Nr 3:14, 6/9 1921 Anders Olsson 9/8 1978 Georg Karlsson.
- Nr 3:15, 10/5 1922 Näs kvarn Småtomter se längre fram.
- Nr 3:16, 12/3 1923 Teodor Ring 25/7 1962 Frideborg och
Karl Johansson.
- Nr 3:17, 12/3 1923 Johan Engström 9/11 1977 Ö-sunds kommun.
- Nr 3:18, 12/3 1923 Anders Mattsson " " " "
- Nr 3:19, 2/9 1924 F A Holmblad 6/2 1980 Martin Karlsson
- Nr 3:20, 2/9 1924 Karin Höglund 9/11 1977 Ö-sunds kommun.
- Nr 3:21, 2/9 1924 Hilma o Rudolf Andersson 26/10 1938 Sällskapet
Östersunds Betelförsaml.
- Nr 3:22, 19/1 1925 Karin Höglund 1948 Hackås kommun, Ö-sund.
- Nr 3:25, 15/5 1946 Ingeborg och Per Johansson 3/8 1977 Alf och Anna
Strid.
- Nr 3:26, 9/1 1946 Anna och Bror Karlsson 5/8 1964 Gustaf Persson
? ? ny ägare
- Nr 3:27, 21/12 1949 Olle Linderström nu Nr 3:42, maj 1986
Birgit Linderström.
- Nr 3:28, 17/4 1946 Elin och Per Johansson 25/4 1979 Karin och Leo
Persson.

*Om flera av dessa
familjer har bytt ägare*

Första ägare	Nuvarande ägare
Nr 3:29, 27/3 1946 Näs kommun (från 3:1)	Numera Östersunds kommun
Nr 3:30, 20/10 1948	Nu Stiftelsen Östersunds-
Nr 3:31, " " }	telsen Fåkerhus som ägare bostäder.
Nr 3:34, 20/12 1950 Birger Östman	9/4 1952 Erik Göransson.
Nr 3:35, Hackås kommun	
Nr 3:36, 21/3 1951 Fritz Westner	samma ägare.
Nr 3:37, 30/11 1983 Birgitta och Ingemar Olsson.	
Nr 3:44, Kungl Maj:t och kronan	
Nr 3:48, 20/7 1977 Lars Mahlberg	
Nr 3:49, 13/5 1981 Anita Elmin	
	Allan Larsen
Nr 3:50, 21/1 1981 Karin Wahlström	
	Anders Wahlström
Nr 3:51, 19/8 1981 Nils Rinander	
	Elisabeth Rinander
Nr 3:52, 3/3 1982 Inger Hallqvist	
	Reidar Hallqvist
Nr 3:53, 23/12 1981 Ann Christin Agerberg Edler	
	Staffan Edler
Nr 3:54, 23/12 1981 Erik Johansson	
	Ingrid Hoffner
Nr 3:55, 19/8 1981 Jan Högberg	
	Margareta Högberg
Nr 3:56, 14/7 1982 Ingeborg Johnsson	
	Percy Johnsson
Nr 3:57, 14/1 1981 Lennart Falk	
	Birgitta Möller Falk
Nr 3:58, 27/3 1946 Näs kommun avser nr 3:22	
Nr 3:59, 27/3 " " "	

En del av tomterna har sedan de avstyckades genomgått arealförändringar, delats och delvis ändrat nummer. Några tomter har haft många ägare under årens lopp. Den tidigast avskändrade tomten som fortfarande bebos av medlemmar av familjen är 3:13 där Nanny Hed bott under den största tiden av sin levnads dagar i Näs.

Vy från Fåker, Järnvägsstationen

Fåker samhälle med stationshuset i förgrunden
före branden i "Ottos" natten mellan 19 och 20/11 1924.

Några av husen i Fåker samhälle efter branden i "Ottos" natten mellan den 19 och 20 nov. 1924. Uthuset i Ottos, kvarnen och Jonsson & Johanssons.

Ett barns drömmar från 1930-talets mitt.

Fåker.

O, Fåker gamla stad,
vad du tjusar mig med dina gränder.
Längs kvarngränd jag går
och mina blickar mot den åldriga kvarnen slår.
O, Fåker gamla stad,
du har en flik utav ett ljuvligt slaskdik.

O, Fåker sköna stad,
vad du tjusar mig med dina triumfbågar,
i hela världen man dem ser,
där de mot alla ler.
O, Fåker sköna stad
du äger en flik av världens största konsum butik.

O, Fåker stora stad,
vad du tjusar mig med dina fabriker.
Bistationen jag går att skåda,
där har man ilskna bin i en låda.
O, Fåker stora stad
du har en flik utav en storslagen fabrik.

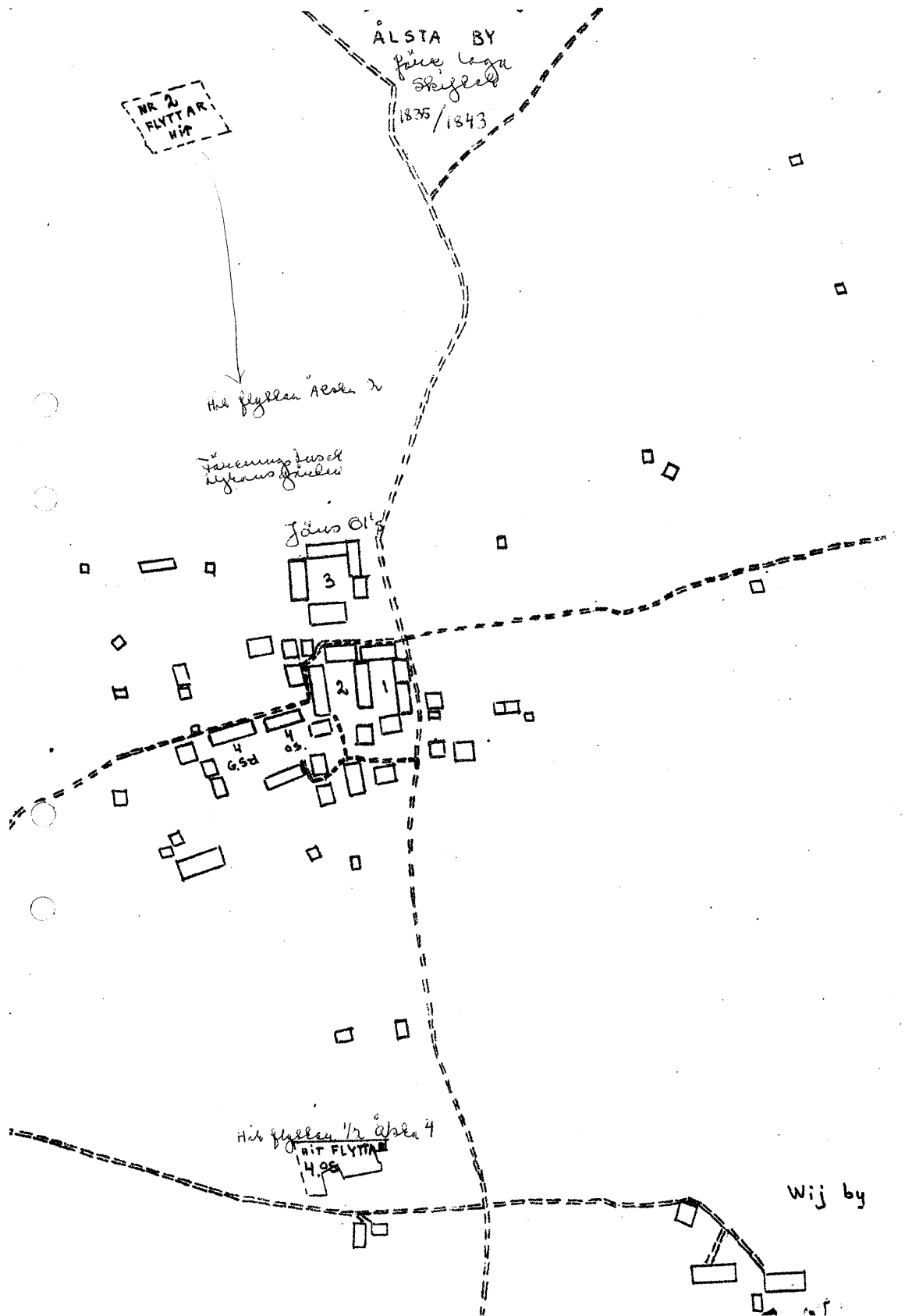
O, Fåker rika stad,
vad du tjusar mig med ditt kostbara rådhus.
Här finns i ditt sköte stormrika affärsmän,
som alltid står på helspänn.
O, Fåker rika stad
du har en flik utav en ljuvlig romantik.

Nils-Arne 12 år.

Vy av Fåker samhälle 1961

Byggnadstomterna började avstyckas
från Ålsta N° 3 år 1919.

NR 2
FLYTTAR
HÄR

ÅLSTA BY
före lagn
Skiffen
1835/1843

Här flyttas Ålsta 2

Föreningstusel
bybornas församling

Jäms Ol's

3

2

1

4

5d

Här flyttas 1/2 Ålsta 4

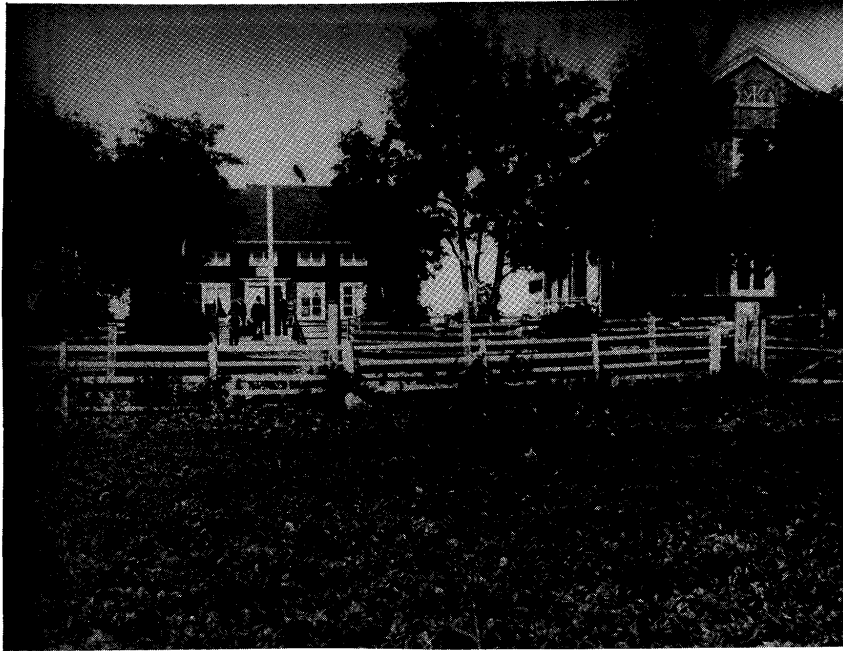
HÄR FLYTTAS
4. 9d

Wij by

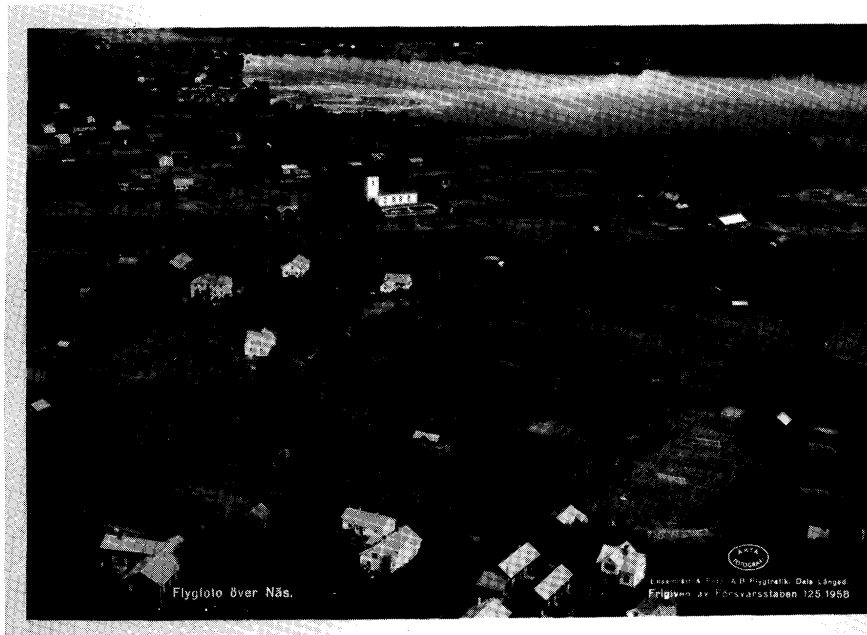

På trappan till Jäns Ols i Ålsta 3 i början av 1900-talet. Systrarna Karin, stående (13/12 1897) och Ester, sittande (16/6 1893) Höglund, deras mor Märta var dotter till Jäns Ols'a. Flickorna utvandrade till U S A på 1920-talet. Lägga märke till posthornet ovanför dörren och brevlådan till höger om ingången. Här öppnades första poststationen i Näs den 1 sept 1893.

↑ *enliga Berf Jänsan*

Ålsta N° 3 i Näs, "Jäns Ols", 1900-talets början. Här har posten flyttat från parstugan till huset väst på gården. I Olof Jonssons föderådskontrakt 1676 benämns huset: nya byggningen väst på gården.

Vy över Näsbygden år 1958. Närmast kameran Månsta därefter Prästbordet, Oldberg, Näs kyrka, Wij och Ålsta. Nordöst om sjön Grönviken.

Kia Ed berättar om en sommar som fäbodtös i Östra Arådalen.

Somrarna 1923 och 1924 var jag fäbodtös i Östra Arådalen. Tidigare hade jag haft samma syssla i Mantalsåsen. En fäbodtös fick på den tiden utföra många tunga arbeten men fäbodlivet hade även sina ljusa stunder det berodde på om väderleken var hygglig under den tid man vistades i fjällvärlden.

Våren 1923 åtog jag mig att bli fäbodtös för Olle Jäns i Ålsta, Ol-Ols i Åsan och Espjers i Gäle. Våren hade varit åen och kall och när vi buförde råkade vi ut för ett oväder som ingen av dem som varit med tidigare mött. De tre bu'karlarna Olle Jänsa, Oskar i Ol-Ols och lill-Espjer hade varit med i många år. Varje gård hade med häst dels för att frakta det vi behövde i fäboden dels för att åka så länge det fanns landsväg. Korna som var 22 kor och 11 kalvar fick gå. Först åkte Olle Jänsa med vilken jag fick skjuts sedan kom djuren och sist de andra körsvennerna Oskar och Espjer. Vi tog vägen över Sannsundet med färjan.

Vår avfärd från Näs skedde i strålände sol, färden gick utan minsta bekymmer och vi kom tidigt upp till Fjösåsen där korna och ungdjuren togs in i ett avstängt område. Korna mjölkades och fick foder. Dagen efter var vi tidigt uppe. Redan klockan 4 hade jag mjölkat och vi var redo att ta oss till Arådalen innan kvällen. Färden gick över Fjösåsberget, den urgamla fäbodvägen till de avlägsna fjällbetena. Från morgonen var det fint men det började mulna i väster och när vi nådde "Storsundet", den plats där fjällvandrare och fäbodfolk brukade vila och få lite förtäring, började det snöa. Vårt uppehåll blev kort. Vi var alla eniga om att så fort som möjligt komma över fjällrumpan, fjällets slutning mor söder, och nå skogsområdet på andra sidan. Jag tvingades dock byta kläder, jag var genomvåt, bara den plats där fämatpåsen legat mot midjan var torr. I min klädpåse på en av klövjorna tog jag fram torra kläder och kunde åter följa mitt sällskap och mina kor och kalvar. Vid Valskaftet mötte vi snöstormen, det var ett Kyndelsmässväder och kylan bet till. Tur nog nådde vi Stuguberget där vi fick lämna några kalvar som tröttnat, de jämte några ungdjur sattes in i ett av fähusen där det lyckligtvis fanns foder. De kunde gott stå kvar till dagen efter då mina fäbodkarlar kunde hämta dem. Vi hade haft mycket besvär med kalvarna som tidigt visade tecken på att tröttna. När vi fått dem under tak kunde vi fortsätta fram till Östra Arådalen.

Sällan har jag känt mig så tacksam som då vi började se stugorna i Arådalen. Där väntade Ida Örbom på oss, hon hade kommit dagen förut. Det var ett välkomnande som man aldrig glömmet. Hon hade kokhet mjölk och våfflor som hon bjöd på. Sen hjälptes vi åt att mjölka de kor vi haft med oss. Då de var ut-hungriga fick de efter att vi separerat mjölken dricka denna för att få värme efter det hårda väder de varit ute i. Allt hö som fanns samlades ihop och en del fick djuren som nattfoder.

Dagen efter var marken täckt med drygt en decimeter snö, den låg kvar till

kvällen. För att hålla djuren vid liv, hämtades hö från Glein. Det klövjades vägen från västra Arådalen och till vår fäbod i Öster Arådalen.

Först två dagar efter vår ankomst till fäboden kunde djuren släppas på betet, då hade kalvarna vi lämnade i Stuguberget hämtats. Sedan bukarlarna sett om och reparerat hagen runt stugan och ladugården samt fraktat fram ved för sommarens behov återvände de hem.

Det blev en varm och fin sommar, några större oväder förekom ej. En fäbodjëntas arbetsdag blev ofta lång. Den började i tre-tiden, korna mjölkades och det tog avsevärd tid att handmjölka 22 kor med över 100 l mjölk per dag. När djuren förts ut på bete var det separering och ystning samt messmörkokning. Rengöring av ladugården och småfähuset var ett drygt arbete. Golven var lagda av runnvirke och gödseln trängde sig djupt ner i fårorna mellan de runda stoc-karna. När svamptiden började var det ännu besvärligare arbete att rengöra efter djuren.

Före slåttern kom hemfolket för att hämta bumaten, smör, ost och messmör. Nu var halva tiden i fäboden gången. När hemfolket kom blev det mera liv kring och i stugorna. När de återvände gällde det för fäbotösen att i något oöväntat ögonblick söka få med "Tjäse", en vit ost som fäbotösen tog undan under ystningen. Att ha en "Tjäse" inbunden eller fastgjord i manen eller hästsvansen och det inte uppdagades innan de kommo till hembyn ansågs skamligt. Jag vet att "Mor i Fjösåsen", den gård där bufolket fick ligga över då det bufördes, noga såg till om någon hemvändande från fäbodarna hade "Tjäse". Hittade hon en sådan gick hon hårt på den bukarl som inte sett till att han fått en "Tjäse" inbunden på sin häst i seltyg, hästsvans eller man.

En av mina koparter började på sensommaren att dröja och kom hem först på eftermiddagarna. Jag kom att nämna detta för Lapp-Jonas från Bjärne som var med som bukarl då bumaten hämtades. När han hörde mina bekymmer rådde han mig att varje kväll ta av bjällran av den ko som hörde den part till som dröjde så länge och även ibland låg kvar i skogen under natten. "Du ske häng kuskälla me remmen på träpinn o'aför fjösdöra var kväll, då ske Du si dom kom heim". Jag gjorde som Lapp-Jonas lärt mig och från den dagen kom korna hem i god tid.

Ett inslag i fäbodlivet var när turisterna började komma. Det blev en ofta underhållande omväxling. Framför allt då Jonas Stadling kom med sitt följe, Stina Tirén och hennes systrar och vänner från Stockholm. Jonas Stadling gick under namnet "Fabro". Vilka minnen har jag inte från denna person. Han var en fin berättare. Han döpte även en kalv som kom till i fäboden den sommaren. Det var ett riktigt dopkalas för kalven som fick namnet "Nebukanesar". Även Pettersson-Berger kom upp den sommaren. Jag fick koka "flöjtgröt" som han konsumerade i min stuga. Från hemorten kom också "turister" Stina Backman bl a då hon var på väg till sin fars turiststuga i Västra Arådalen. En av hemfolket som jag mins väl var fiskaren och myltplockaren Färnjö-Axel. Han kom alltid upp med fisk. Han visste om att vår diet var ensidig. Men även lapparna kom

för att hälsa på och av dem fick vi fin fjällöring "sockersaltad" sa lappen Jakob-Olsa då han kom med den. Av honom fick jag också en fin renskalle och av stor Stina i Sandbyåsen en renhorn.

Sommaren 1923 blev minnesrik, inte minst därför att den tredje fäbotösen, Marin Johansson, från Oviken råkade ut för blodförgiftning efter att ha skadat en arm. Då olyckan inträffade hade en med.kand. kommit till Jonas Stadling. Han tog sig ann Marins skadade arm, öppnade den varbildning som uppstått och gått lång upp i armen. Genom att lägga in kompressar av gasbindor sökte han torka ut varet. Med ytterst primitiva medel, en avbruten sked och en sax, som båda steriliserades för var gång de operativa ingreppen gjordes. Jämte kandidaten deltog Jonas Stadling och jag under de första dagarna då Marins arm behandlades. När kandidaten reste skulle Stadling och jag sköta den skadade.

Utöver dessa extra arbeten fick Ida och jag ansvaret för Marins kor under första tiden. Det blev en tredjedel mera arbete vi fick utföra med mjölkning, ystning, messmörkok och rengöring av ladugården. Efter någon vecka fick vi hjälp av Marins man som utförde de tyngre arbetena med ladugårdarna i alla tre fäbodvallarna och annat som han kunde utföra.

Trots att sommaren 1923 började med snöstorm då vi buförde och de extra arbete som Marins olycka gav oss har jag goda minnen av denna första sommar som fäbotös i Östra Arådalen. Ännu en sommar kom jag dit som fäbotös det var 1924.

Ovanstående är berättat av Kia Ed f 1896 i Näs och nedtecknat av hennes make (sedan 1925) Eugen Ed i Vålbacken. Det skedde för några år sedan när Kias minne fortfarande var mycket gott.

Den 3/3 1940 av August Ed i Duvfjell
född 19/10 1898

dödd 22/12 1987